

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему:
**Управління дохідністю та ризиками кредитного
портфеля банку**

Студентки 2 курсу бм групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Управління банківським бізнесом»

Сидоренко Ірини
Сергіївни

Науковий керівник
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2021

Київський національний торговельно-економічний університет

Факультет **фінансів та обліку** Кафедра **банківської справи**

Спеціальність, спеціалізація **072 «Фінанси, банківська справа та страхування», Управління банківським бізнесом**

Затверджую

Зав. кафедрою банківської справи

Шульга Н.П.

18 грудня 2020 р.

Завдання

на випускний кваліфікаційний проект (роботу) студентові

Сидоренко Ірині Сергіївні

1. Тема випускного кваліфікаційного проекту (роботи)

Управління дохідністю та ризиками кредитного портфеля банку

Затверджена наказом ректора від «04» листопада 2020 р. № 3286

2. Строк здачі студентом закінченого проекту (роботи) 19.11.2021 року

3. Цільова установка та вихідні дані до проекту (роботи)

Мета проекту (роботи) є розкриття теоретико-методичних і практичних положень управління дохідністю та ризиками кредитного портфеля банку, а також надання практичних рекомендацій щодо його удосконалення.

Об'єкт дослідження – кредитний портфель АТ «ОТП Банку».

Предметом дослідження є процес управління дохідністю та ризиками кредитного портфеля банку.

4. Перелік графічного матеріалу табл. Динаміка показників прибутковості та ризиків кредитного портфеля досліджуваного банку за останні 5 років.

Порівняльна оцінка дохідності та ризиків кредитного портфеля досліджуваного банку та банків іноземних банківських груп за останні 5 років. Порівняльна динаміка кредитного портфеля досліджуваного банку та банків іноземних банківських груп за останні 5 років.

5. Консультанти по проекту (роботі) із зазначенням розділів, за якими здійснюється консультування:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

6. Зміст випускного кваліфікаційного проекту (роботи) (перелік питань за кожним розділом)

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. Теоретико-методичні положення управління кредитним портфелем банку в системі координат «дохід-ризик»

РОЗДІЛ 2. Дослідження дохідності та ризиків кредитного портфеля досліджуваного банку та банків іноземних банківських груп.

2.1. Аналіз дохідності кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» та банків іноземних банківських груп.

2.2. Порівняльний аналіз ризиків кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» та банків іноземних банківських груп.

РОЗДІЛ 3. Удосконалення управління дохідністю та ризиками кредитного портфеля банку

3.1. Досвід зарубіжних банків щодо управління дохідністю та ризиками кредитного портфеля.

3.2. Ідентифікація проблем управління дохідністю та ризиками кредитного портфеля банку та шляхи їх вирішення

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

7. Календарний план виконання проекту (роботи)

№ з/п	Етапи виконання випускної кваліфікаційної роботи	Терміни виконання	
		план	факт
1	Узгодження плану та оформлення завдання	до 24.12.2020	
2	Подання статті на кафедру	до 01.03.2021	
3	Вступ. Розділ 1	до 20.04.2021	
4	Розділ 2	до 22.06.2021	
5	Розділ 3. Висновки	до 01.10.2021	
6	Подання роботи на кафедру	до 22.10.2021	
7	Попередній захист	до 02.11.2021	
8	Подання завершеної (переплетеної) роботи	до 19.11.2021	

8. Дата видачі завдання «18» грудня 2020 р.

9. Керівник випускного кваліфікаційного проекту (роботи)

Д.е.н. Шульга Наталія Петрівна _____
(підпис)

10. Керівник освітньо-професійної програми

Д.е.н., проф. Шульга Наталія Петрівна
_____
(підпис)

11. Завдання прийняв до виконання студент-дипломник

Сидоренко Ірина Сергіївна
(підпис)

12. Відгук керівника випускного кваліфікаційного проекту (роботи)

Випускна кваліфікаційна робота написана на актуальну тему. В ній автор здійснила дослідження сутності кредитного портфеля банку, визначила цілі його формування та типи, а також розкрила економічне тлумачення, алгоритм розрахунку і рекомендоване значення найбільш вживаних показників доходності та ризиків кредитного портфеля банку.

Значна увага в роботі приділена аналізу динаміки, структури, доходності та ризиків кредитного портфеля АТ «ОТП Банк». Крім того автор здійснила порівняння за цими показниками кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» та банків іноземних банківських груп.

У роботі висвітлено досвід зарубіжних банків щодо управління доходністю та ризиками кредитного портфеля; проведено стрес-тестування кредитного ризику АТ «ОТП Банк», за результатами якого зроблено відповідні висновки.

За результатами дослідження надано пропозиції щодо удосконалення управління доходністю та ризиками кредитного портфеля АТ «ОТП Банку».

Робота ілюстрована численними таблицями та рисунками, зробленими автором самостійно, які свідчать про достатній рівень підготовки магістра.

Випускна кваліфікаційна робота Сидоренко Ірини Сергіївни на тему: «Управління доходністю та ризиками кредитного портфеля банку» відповідає вимогам вищої школи і допускається до захисту.

Керівник випускної кваліфікаційної роботи

Докт. екон. наук,
професор кафедри банківської справи
Шульга Н.П.

_____ (підпис, дата)

13. Висновок про випускний кваліфікаційний проект (роботу)

Випускний кваліфікаційний проект (робота) студента

_____ (прізвище, ініціали)

може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Керівник освітньо-професійної програми

_____ (підпис, прізвище, ініціали)

Шульга Н.П.

Завідувач кафедри _____

_____ (підпис, прізвище, ініціали)

Шульга Н.П.

«_____» _____ 20__ р.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методичні положення управління кредитним портфелем банку в системі координат «дохід-ризика»	10
РОЗДІЛ 2. Дослідження дохідності та ризиків кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» та банків іноземних банківських груп.	
2.1. Аналіз дохідності кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» та банків іноземних банківських груп.....	17
2.2. Порівняльний аналіз ризиків кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» та банків іноземних банківських груп.....	24
РОЗДІЛ 3. Удосконалення управління дохідністю та ризиками кредитного портфеля банку	
3.1. Досвід зарубіжних банків щодо управління дохідністю та ризиками кредитного портфеля.....	37
3.2. Ідентифікація проблем управління дохідністю та ризиками кредитного портфеля банку та шляхи їх вирішення.....	44
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку банків України важливе значення має формування ефективного кредитного портфеля, який займає суттєву частку в їх активах. Залежно від бізнес-моделі та «апетиту» до кредитного ризику питома вага кредитного портфеля по банках України коливається в межах 10-90%. В умовах зниження процентної маржі задля забезпечення прийнятної дохідності кредитного портфеля, банки вимушені приймати вищий рівень кредитного ризику. На сучасному етапі розвитку вітчизняної банківської системи особливої гостроти набула проблема високого рівня кредитного ризику, про що свідчить частка непрацюючих кредитів у кредитному портфелі банків України, яка нині досягла більше 40%. З огляду зазначеного, актуальності набуває ключова науково-практична проблема, яка стосується досягнення певного балансу між дохідністю та ризиками від здійснених банком кредитних операцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Управлінню дохідності та ризиками кредитного портфеля, в тому числі визначенню індикаторів дохідності та ризиків банку, присвячено наукові праці як вітчизняних вчених, зокрема: Т. Андрушківа [40], Ю.В. Бугель [12], В.М. Голуба [20], В. Коваленко [30], С.Г.Арбузова [7], Л.О. Примостки [49], І. Семенча [40], А. Ткачова[40], М.Г. Лапусти [38], П.С. Нікольського [38], так і зарубіжних дослідників, а саме: Б. Бухвальда [14], Р. Г. Габбарда [18], Дж.Ф.Сінкі [31] тощо.

Попри значний внесок вчених у визначення сутності кредитного портфеля та аналізу взаємозв'язку між дохідністю та ризиками, зміни, які відбуваються у банківській системі сьогодні, зумовлюють необхідність поглибленого аналізу кредитної діяльності банків, а також дохідності та ризиковості сформованого ними кредитного портфеля, що й обумовлює актуальність даної теми та подальше її наукове дослідження.

Метою дослідження є розкриття теоретико-методичних і практичних положень управління дохідністю та ризиками кредитного портфеля банку, а

також надання практичних рекомендацій щодо його удосконалення. Для досягнення цієї мети були сформульовані такі **завдання**:

- визначити сутність та виявити зв'язок між дохідністю і ризиками кредитного портфеля банку;
- розкрити методичні підходи до діагностики кредитного портфеля банку в системі координат «дохід-ризик»;
- провести аналіз дохідності та ризиків кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» та порівняти його з банками іноземних банківських груп;
- надати рекомендації щодо підвищення ефективності управління дохідністю та ризиками кредитного портфеля АТ «ОТП Банку».

Об'єктом дослідження є кредитний портфель АТ «ОТП Банк», а **предметом дослідження** – процес управління дохідністю та ризиками кредитного портфеля банку.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, нормативні документи НБУ з питань управління дохідністю та ризиками кредитного портфеля банку. В основу дослідження покладено загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, зокрема: абстрактно-логічні – для аналізу фахової літератури, теоретичного узагальнення й формування висновків щодо сутності кредитного портфеля банку в системі координат «дохід-ризик»; методи аналізу та синтезу – для дослідження обсягу кредитного портфеля банків України; спеціальні методи (групування, порівняння, розрахунок відносних величин, методи коефіцієнтного аналізу), які застосовувались в процесі аналізу дохідності та ризиків кредитного портфеля АТ «ОТП Банку» та банків іноземних банківських груп.

Інформаційною основою дослідження слугували теоретичні положення економічної науки, численні праці вчених з питань дослідження сутності, аналітичного забезпечення кредитного портфеля банку в системі координат «дохід-ризик», законодавчі акти, які регулюють діяльність банків, зокрема:

банківське законодавство, статистичні дані НБУ, фінансова та статистична звітність АТ «ОТП Банку».

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в даній роботі наведене автором уточнене визначення поняття «кредитний портфель банку».

Практичне значення одержаних результатів. Запропоновано АТ «ОТП Банк» шляхи вдосконалення управління дохідністю та ризиками кредитного портфеля, які можуть бути використані в процесі його діяльності.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. Окремі результати дослідження знайшли відображення в науковій статті: Сидоренко І.С. Сутність, дохідність та ризики кредитного портфеля банку. *Фінансові установи в умовах глобальних дисбалансів*. Київ. КНТЕУ. 2021. С.199-204.

Обсяг та структура роботи. Робота складається з 3 розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи складає 77 сторінки. В роботі представлено 9 таблиць, 9 рисунків, 14 додатків та використано 61 наукове джерело.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ В СИСТЕМІ КООРДИНАТ «ДОХІД-РИЗИКИ»

На сучасному етапі розвитку банківської системи України вагоме значення посідає кредитування, яке є найважливішим напрямком здійснюваних банком активних операцій. Оскільки основним джерелом доходів банків є отримання прибутку від здійснення кредитних операцій, тому головним завданням, яке сьогодні стоїть перед вітчизняними банками є ефективне управління кредитним портфелем банку.

В свою чергу, неефективне управління кредитним портфелем призводить до підвищення ризиків від здійснення кредитних операцій, а це, у свою чергу може призвести до настання збитків від даної операції. Тому, в сучасних умовах розвитку банківської системи важливим для будь якого банку є управління кредитним портфелем шляхом дотримання певного балансу між дохідністю та ризиками від здійснених банком кредитних операцій.

У структурі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле та складова частина активів, зокрема він займає більше половини відсотків активів банку з відповідним рівнем дохідності та ризику.

Можна з впевненістю сказати, що кредитування завжди було й залишається найпріоритетнішою економічною функцією банків. Тому формування кредитного портфеля шляхом досягнення ефективної рівноваги між дохідністю та ризиками від здійснення кредитних операцій банками є важливим аспектом управління банківським бізнесом.

Перш ніж проаналізувати та визначити сутність кредитного портфеля банку в системі координат «дохід-ризик» варто спершу звернути увагу на саме поняття «кредитний портфель» у роботах науковців. Зокрема аналіз літературних джерел дозволив встановити широку палітру наукових думок стосовно сутності поняття кредитного портфеля, окремі з яких представлені в дод. А.

Проаналізувавши думки вчених, можна зробити висновок, що більшість з них розглядають кредитний портфель банку як сукупність наданих позик банком для отримання доходу, що свідчить про однобічність тлумачення даного поняття.

На нашу думку, кредитний портфель – це сукупність наданих позичок банком, класифікованих за різними критеріями, для отримання прийняттого рівня доходу в межах «апетиту» його до кредитного ризику. В даному визначенні «дохід-ризик» взаємопов'язані між собою при проведенні банком кредитних операцій.

Варто також звернути увагу на основні цілі утворення кредитного портфеля банку, виходячи з функцій формування кредитного портфеля (рис. 1.1).

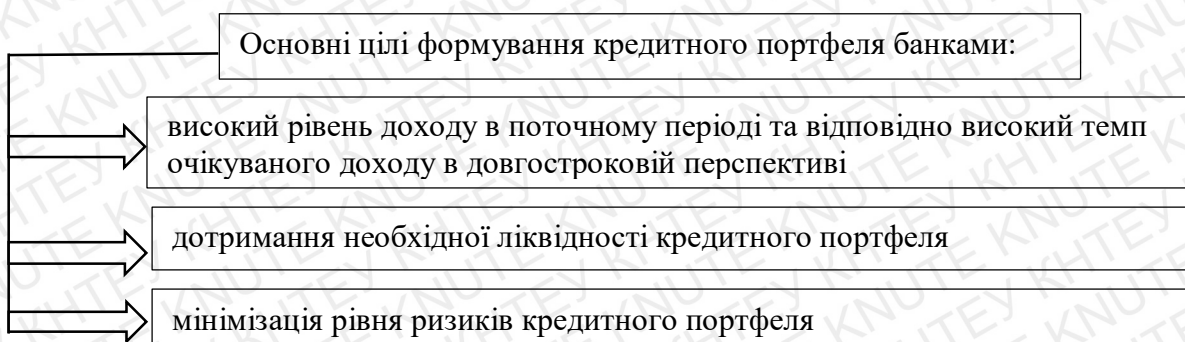

Рис. 1.1. Цілі формування кредитного портфеля банками*

*Примітка: складено автором на основі [15, 25]

На рис. 1.1 розглянуто основні цілі формування кредитного портфеля. Так, виходячи з наведеного можна зробити висновок, що як економічна категорія «кредитний портфель» відтворює три ключові взаємопов'язані між собою аспекти банківської діяльності – дохідність, ліквідність і ризик.

Метою управління кредитним портфелем є досягнення оптимального співвідношення між дохідністю та ризиками, що супроводжують кредитну діяльність банку, враховуючи стратегію та місію розвитку банку. Слід зазначити, що рівень дохідності кредитного портфеля залежить від структури й обсягу портфеля, а також від рівня відсоткових ставок за кредитами.

Залежно від мети банк формує кредитний портфель певного типу. Тип портфеля, в загальному вигляді, являє собою характеристику портфеля,

засновану на співвідношенні дохідності та ризику. Основні типи кредитного портфеля ми бачимо в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Основні типи кредитного портфеля банку*

Тип портфеля	Характеристика портфеля
Портфель доходу	Портфель орієнтовано на кредити, що забезпечують стабільний дохід, отримання якого характеризується мінімальними ризиками та постійною своєчасною виплатою відсотків
Портфель ризику	Портфель складається переважно з кредитів із високим рівнем ризику
Збалансований портфель	Даний портфель уявляє собою раціональне поєднання кредитів різного типу, як високоризикованих так і кредитів із низьким рівнем ризику

*Примітка: складено автором на основі [9, с.87]

Як бачимо з даних табл. 1.2, кожен банк при управлінні кредитним портфелем формує той чи інший кредитний портфель, зокрема портфель доходу, портфель ризику та збалансований портфель. Портфель доходу орієнтований на стабільний, невисокий дохід з мінімальними ризиками, натомість портфель ризику складається переважно з кредитів із високим рівнем ризику та підвищеним рівнем дохідності. Збалансований кредитний портфель являє собою найбільш ефективне поєднання «дохід-ризика» при здійсненні кредитних операцій банком.

Окрім типів кредитного портфеля при дослідженні його теоретичних положень варто також виокремити його види, а саме класифікацію кредитного портфеля за різними ознаками (див. дод. Б). Як можемо бачити, з даних наведених у додатку Б, класифікація кредитного портфеля досить розгалужена та диверсифікована за різними ознаками.

Основним завданням банку щодо управління кредитним портфелем є своєчасність повернення заборгованості за кредитами та збільшення обсягів кредитування, а відповідно і стабільний розвиток традиційних послуг банку та довгострокове і комплексне обслуговування клієнтів [24, с.157].

Серед принципів управління кредитним портфелем банку можна виокремити основні та додаткові (див. дод. В), дотримання яких є обов'язковим, адже вони характеризують керованість, збалансованість, комплексність та ефективність управління кредитним портфелем у банку.

На формування кредитного портфеля може впливати низка факторів, які в свою чергу поділяються на зовнішні та внутрішні, які необхідно враховувати банкам при проведенні аналізу кредитного портфеля, основні з яких ми можемо бачити у дод. Г. Так, до основних зовнішніх факторів відноситься інфляція, попит та пропозиція на ринку та конкуренція, а до внутрішніх – забезпеченість ресурсною базою банку, ступінь упровадження інноваційних технологій, а також ступінь ризикованості та прибутковості різних видів позичок.

Ефективність діяльності банків залежить не лише від дотримання встановлених центральним банком нормативів, а й від можливості сформувати такий кредитний портфель, що зможе забезпечити максимальний рівень доходності та підтримати оптимальний рівень ліквідності. Якісно сформований кредитний портфель реалізує інтереси як власників (акціонерів), так і надає можливість банку виконувати зобов'язання щодо вкладників і кредиторів [42, с. 283].

Неякісно ж сформований кредитний портфель, навпаки, призводить до великої кількості негативних наслідків, які суттєво впливають як на діяльність самих банківських установ, так і на функціонування банківської системи взагалі. Так, неконтрольоване збільшення проблемних кредитів у портфелях банків призводить:

- до зменшення їхньої кредитної діяльності;
- зниження якості кредитного портфеля;
- втрати коштів за основним боргом і відсотками;
- витрат на управління проблемними кредитами;
- втрати репутації;
- втрати капіталу;
- збільшення резервування [34, с.19 - 20].

Дослідження ефективної організації управління кредитним портфелем банку на практиці є необхідним для підвищення ефективності банківської діяльності в цілому. На думку більшості вчених, проаналізувавши праці яких ми бачимо, що кредитний портфель банку виступає одним із найвагоміших компонентів у структурі відсоткових доходів і, у той же час, розглядається як один з найризикованіших напрямків банківської діяльності. Тому головна мета процесу управління кредитним портфелем банку полягає у забезпеченні максимальної дохідності за допустимого рівня ризику.

Кредитний портфель банку, як правило, складається з кредитів фізичних осіб, кредитів суб'єктів господарювання та міжбанківських кредитів.

Існують традиційний та нетрадиційний підходи до управління кредитним портфелем банку. Традиційний підхід визначено як підхід, що ґрунтується на неформалізованих філософських методах пізнання (наукової уяви, інтуїції), використовує в розрахунках коефіцієнтний аналіз, функціонує у будь-якому середовищі, є простим, швидким та дешевим у застосуванні. Нетрадиційний підхід в свою чергу – це підхід, що ґрунтується на загальнонаукових методах пізнання, використовує в розрахунках теорію ймовірності, статистику, економетрію, функціонує у стабільному ринковому ("ідеальному") середовищі, є складнішим, повільнішим та дорожчим у застосуванні порівняно з традиційним. [51, с. 44]

На думку більшості вчених, в прийнятті управлінських рішень щодо формування кредитного портфеля переважає саме традиційний підхід за рахунок того, що він діє в будь-якому середовищі, є простішим, швидшим та дешевшим. Проте слід пам'ятати, що позиції нетрадиційного підходу постійно зміцнюються.

Практика демонструє, що успішність управління ефективністю банківських вкладень та формування ефективної структури кредитного портфеля банку багато в чому залежить від можливостей менеджменту банківських установ, що здійснює оптимальне формування, управління кредитним портфелем та забезпечує належну ефективність діяльності при мінімально можливому рівні ризику та отриманні максимального результату [51, с. 49].

Проведення банком кредитних операцій, зокрема впливає на такі види ризиків, як: кредитний, ліквідності та валютний.

У процесі формування кредитного портфеля, банки можуть стикатися не лише з кредитним ризиком, але й з ризиками ліквідності та валютним ризиком. Зокрема, існує тісний зв'язок між кредитним ризиком та ризиком ліквідності, а саме неповернення кредиту призводить до зменшення грошових потоків, а також до знецінення кредитних активів, що, зрештою, підвищує ризик ліквідності в банках, тим самим породжуючи ризик дефолту в банку. Валютний ризик, в свою чергу, може виникнути через несприятливі коливання курсів іноземних валют, що може призвести як до збитку так і прибутку в банку.

У науковій літературі управління кредитним портфелем зводиться до управління дохідністю кредитного портфеля та управління його ризиками (кредитним ризиком, ризиком ліквідності, валютним ризиком тощо). Проте деякі вчені (Бровко Л.І. [9], Рясних Є.Г. [50], Крючко Л.С. [36] та ін.) пропонують розглядати управління кредитним портфелем як процес, що складається із певних стадій, зокрема виділяють наступні:

- вибір кредитної політики;
- аналіз ринку кредитів;
- формування, перегляд, оцінка ефективності кредитного портфеля.

При формуванні кредитного портфеля банком є певні особливості, проте якщо ефективно та раціонально розподілити дохідність та ризики від кредитних операцій, то буде забезпечена ефективна система формування кредитного портфеля банку, як основне джерело прибутковості банку.

Одержання доходів очевидно є найголовнішою метою банку при проведенні кредитних операцій, а тому характеризується абсолютними та відносними показниками. Дохідність кредитного портфеля банку зокрема залежить від обсягу портфеля та рівня відсоткових ставок за кредитами.

В науковій літературі серед індикаторів дохідності та ризиків виділяють систему коефіцієнтів, які запропоновані для аналізу та оцінки ефективності кредитної політики банку. Показники розділені на дві групи: показники

дохідності та ризику кредитного портфеля. Показники дохідності кредитного портфеля ілюструють ефективність кредитного портфеля банку. Індикатори ризиків кредитного портфеля надають інформацію щодо забезпеченості кредитного портфеля власним капіталом, часткою сформованих резервів під кредитні операції тощо.

Проаналізувавши наукові праці вітчизняних вчених, ми виокремили 7 основних показників, які найдоцільніше використовувати при аналізі дохідності та ризиковості кредитного портфеля банку. Саме ці показники найчастіше використовуються у працях вчених. Наведемо економічне тлумачення, алгоритм розрахунку та рекомендоване значення найбільш вживаних показників дохідності та ризиків кредитного портфеля банку (див. дод. Д).

Процес управління кредитним портфелем банку найбільш доцільно представити як певну систему, що містить низку послідовних етапів, у числі яких необхідно виділити наступні:

- збір і аналітична обробка інформації;
- вибір критеріїв для диверсифікації позик;
- встановлення лімітів кредитування на основі обраних пріоритетів серед критеріїв диверсифікації і моделювання загальної структури портфеля;
- контроль якості кредитного портфеля і корегування його структури на основі системи коефіцієнтів. Від структури і якості кредитного портфеля значною мірою залежить стабільність, репутація та фінансовий успіх;
- оцінка ефективності кредитного портфеля. [40, с. 149]

Варто відзначити, що процес управління кредитним портфелем банку може бути ефективним лише за дотримання послідовності наведених вище етапів та чіткому дотриманні їх застосування.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ДОХІДНОСТІ ТА РИЗИКІВ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ АТ «ОТП БАНК» ТА БАНКІВ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз динаміки, структури, дохідності кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» та банків іноземних банківських груп

Перш ніж аналізувати дохідність кредитного портфеля банку та банків України, варто спочатку проаналізувати динаміку обсягів кредитного портфеля в досліджуваному банку, а саме в АТ «ОТП Банку» (див.рис. 2.1.1).

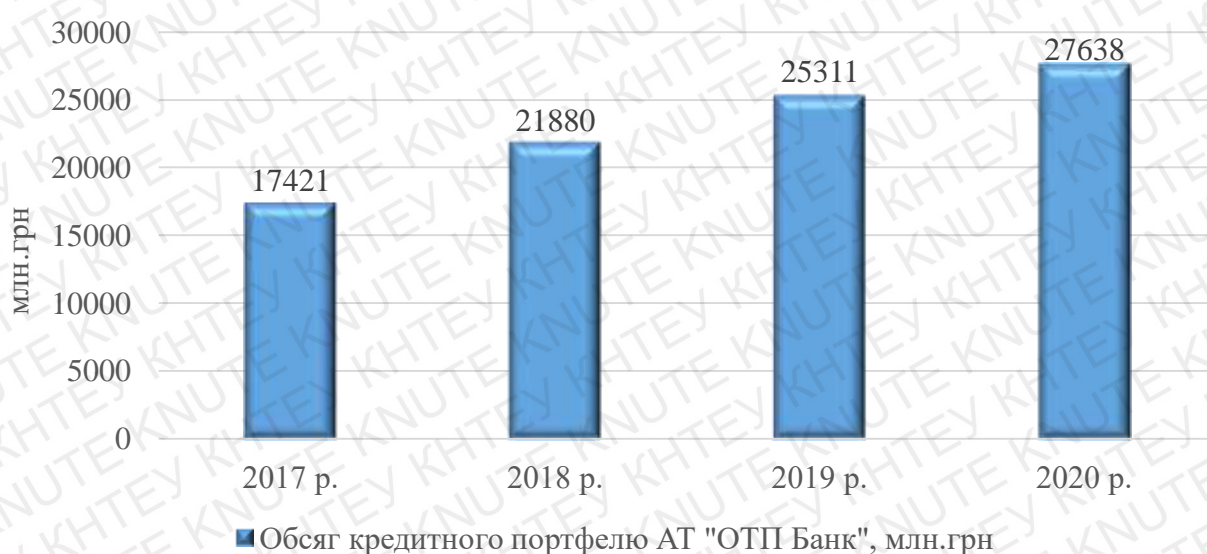

Рис. 2.1.1 Динаміка кредитного портфелю АТ «ОТП Банк»
за 2017 – 2020 рр. (станом на 31.12), млн грн*

*Примітка: складено автором на основі [45]

Дані рис. 2.1.1 свідчать, що обсяг кредитного портфеля в АТ «ОТП Банку» за досліджуваний період з кожним роком збільшується. У 2017 р. його сума складала 17 421 млн.грн., у 2018 р. – 21 880 млн.грн., 2019 р. – 25 311 млн.грн. та у 2020 р. – 27 638 млн.грн. Порівнюючи динаміку кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» з аналогічним показником по банківській системі України (див. дод.Е), ми бачимо, що частка кредитного портфеля АТ «ОТП Банку» складає у 2017 р. – 3,1% від кредитного портфеля банківської системи України, у 2018 р. дана частка збільшилася на 0,6 і склала 3,7%, у 2019 р. – 4,5% та у 2020 р. досягла найбільшого значення за аналізований період, а саме 4,6%, що на нашу думку, є

досить непоганим показником успішної діяльності банку в нарощуванні з кожним роком обсягу кредитного портфеля. Проте, також ми бачимо, що у 2020 р. порівняно з попереднім роком спостерігається найменше збільшення обсягу кредитного портфелю за всі досліджувані роки, а саме на 2,3 млн.грн., тобто приблизно на 9%, адже у порівнянні за минулі роки, а саме у 2019 та 2018 роках порівняно з попередніми обсяги кредитів збільшувалися приблизно на 4 млн.грн, або приблизно на 25,6%.

Оскільки ми бачимо позитивну динаміку кредитного портфеля АТ «ОТП Банку» (рис. 2.1.1), варто також звернути увагу на його структуру та проаналізувати за рахунок яких кредитів зростає з кожним роком кредитний портфель банку (див. рис. 2.1.2).

Рис. 2.1.2. Динаміка кредитного портфеля в розрізі типів позичальників АТ «ОТП Банку» за 2017 – 2020 рр. (станом на 31.12), млн грн*

*Примітка: складено автором на основі [45]

Як бачимо з даних рис. 2.1.2 у складі кредитного портфеля АТ «ОТП Банку» переважають кредити, надані юридичним особам, зокрема з кожним роком приблизно на 2-3 млн грн збільшується обсяг кредитів юридичним особам. Кредити, надані фізичним особам також за аналізований період мають позитивну динаміку, проте у 2020 році порівняно з попереднім зменшився даний обсяг з 7 546 млн грн – у 2019 р. до 7 530 млн грн – у 2020 р. Порівнюючи структуру

кредитного портфеля АТ «ОТП Банку» та банків іноземних банківських груп, як приклад у 2020 році частка кредитів, наданих юридичним особам в АТ «ОТП Банку» склала 72,8%, а по групі іноземних банків – 77,7%, тобто менше на 4,9%. Що стосується кредитів, наданих фізичним особам, то в АТ «ОТП Банку» даний обсяг становить 27,2%, а в групі іноземних банків – 22,3%, зокрема частка кредитів фізичним особам в АТ «ОТП Банку» більше на 3,9% порівняно з іноземною банківською групою.

Варто також звернути увагу та проаналізувати розподіл кредитів юридичним особам за видами економічної діяльності (рис. 2.1.3).

Рис. 2.1.3. Розподіл кредитів юридичним особам за видами економічної діяльності АТ «ОТП Банку» за 2020 р. (станом на 31.12), %*

*Примітка: складено автором на основі [45]

З огляду на галузеву структуру кредитного портфелю корпоративних кредитів в АТ «ОТП Банку», частка позик, наданих підприємствам сфери торгівлі у 2020 році, складає близько 40%. Активно розвивається сектор сільського господарства, частка якого в 2018 році становила 13,6%, а у 2020 р. вже досягла позначки в 17% та майже зрівнялась з часткою сфери виробництва, яка з кожним роком зменшується, а саме у 2018 р. вона складала 22,8%, а в 2020 році зменшилась до 19,6%. Суттєво порівняно з 2019 р. зменшився обсяг кредитів в фінансову та страхову діяльність з 10,3% до 3,3% у 2020 році. При цьому частка індустрій, яким притаманна найбільша волатильність та схильність

до змін бізнес-циклів, а саме операції з нерухомістю, а також транспорт та зберігання, суттєво за останні 3 роки не змінювалися та становлять 6,7% та 4,9%. Ці галузі економіки продовжують залишатися серед індустрій, обсяг кредитування яких має певні обмеження в кредитній політиці Банку.

Що стосується кредитів, наданих роздрібним клієнтам, то ми можемо побачити розподіл з 2018 - 2020 рр. (рис.2.1.4)

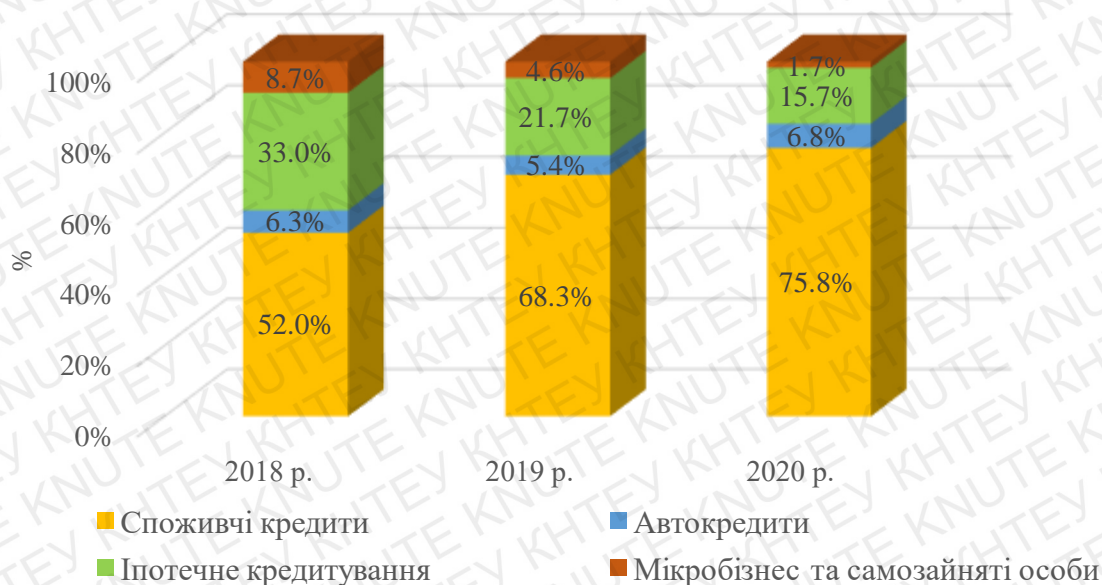

Рис. 2.1.4. Динаміка кредитного портфеля роздрібних клієнтів АТ «ОТП Банку» за 2020 р. (станом на 31.12), %*

*Примітка: складено автором на основі [45]

Проаналізувавши структуру кредитного портфелю роздрібним клієнтам, ми бачимо, що найбільшу частку становить обсяг споживчих кредитів, а саме у 2018 році – 52%, у 2019р. – 68,3% та у 2020 р. найбільший обсяг за аналізований період – 75,8%, що більше на 23,8% порівняно з початком періоду. У 2020 році порівняно з попереднім збільшився обсяг автокредитів з 5,4% у 2019 р. до 6,8% у 2020 році. Проте з кожним роком, як ми бачимо зменшується обсяг іпотечного кредитування з 33% у 2018 р. до 15,7% у 2020 р. Зменшився також і обсяг кредитів для мікробізнеса з 8,7% до 1,7%, зокрема за рахунок збільшення споживчих кредитів.

Оскільки АТ «ОТП Банк» входить до складу банків іноземних банківських груп, варто проаналізувати динаміку загального обсягу кредитного портфеля іноземних банків (див. дод. Ж).

Як бачимо з даних, наведених в додатку Ж, найбільший обсяг кредитного портфеля за аналізований період спостерігався в 2018 р. – 241 086 млн грн, а найменший у 2019 році, а саме 224 556 млн грн. У 2020 році порівняно з попереднім роком кредитний портфель в групі іноземних банків збільшився приблизно на 13,5 млн грн або ж на 5,7% та склав 238 040 млн грн.

За даними рис. 2.1.5 ми бачимо частку кредитного портфеля АТ «ОТП Банку» в групі іноземних банків.

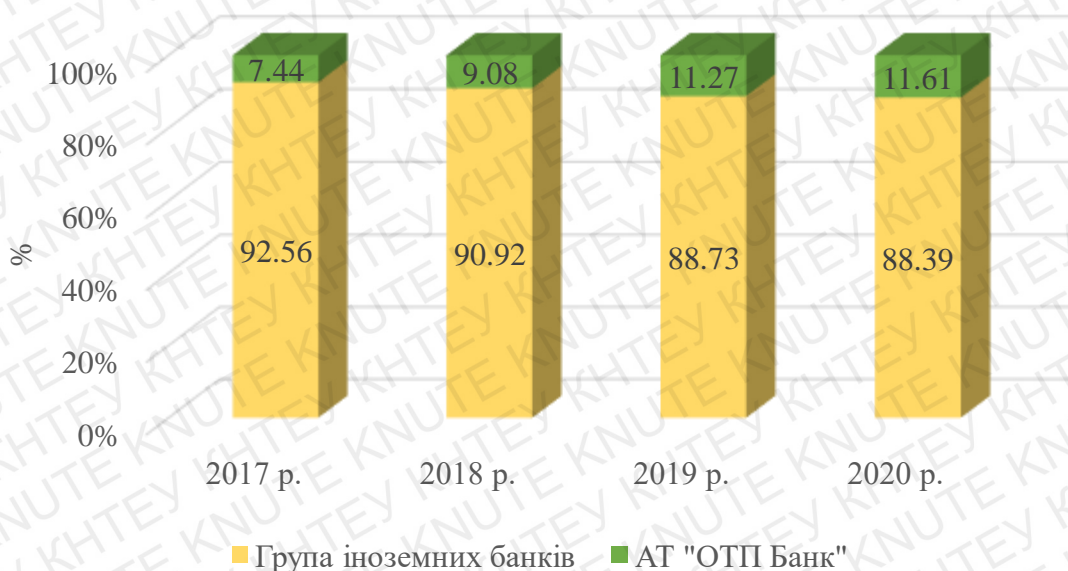

Рис. 2.1.5. Динаміка обсягу кредитного портфелю в АТ «ОТП Банку» порівняно з банками іноземної банківської групи в Україні за 2017 – 2020 рр. (станом на 31.12), %*

*Примітка: складено автором за даними рис. 2.1.1 та дод. Ж

Дані рис. 2.5 ілюструють за аналізований період частку кредитного портфелю АТ «ОТП Банку» порівняно з групою іноземних банків, яка становить у 2017 р. - 7,44%, 2018 р. – 9,08%, 2019 – 11,27% та у 2020 р. – 11,61%, що є досить непоганим показником для банку. З кожним роком частка кредитного портфеля ОТП Банку в групі іноземних банків збільшується та у 2020 р. досягає найбільшого значення за аналізований період.

Проводимо розрахунок показників, наведених в додатку Д та отримуємо такі дані по банку (див. табл. 2.1.1) та по банках іноземної банківської групи (додаток И).

Коефіцієнт дохідності кредитного портфеля як в АТ «ОТП Банку» так і серед банків іноземних банківських груп найбільшого значення досяг у 2019 році, а саме 21,9% по банку та 22,9% по іноземній банківській групі, зокрема по банку менше на 1%. У 2020 році даний коефіцієнт зменшився на 3,9 по АТ «ОТП Банку» і становив 18% та по банках іноземних банківських груп на 4,1 пп. і склав 18,8%. Згідно з розрахунків можна сказати, що банк від проведення кредитних операцій отримує близько 18% доходів від кожної виданої гривні кредиту.

Таблиця 2.1.1

Динаміка показників кредитної активності та дохідності кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» за 2018 – 2020 рр. (станом на 31.12), %*

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення (2020-2019 рр.)	
				абсолютне	відносне
Коефіцієнт дохідності кредитного портфеля	18,9	21,9	18,0	-3,9	-17,8
Частка процентних доходів у загальній сумі доходів	91,4	95,5	92,6	-2,9	-3,0
Чиста процентна маржа	8,8	8,1	6,1	-2,0	-24,7
Коефіцієнт збитковості позик	35,2	21,2	15,2	-6,0	-28,3
Коефіцієнт кредитної активності	66,6	56,4	46,9	-9,5	-16,8

*Примітка: розраховано автором на основі даних [45] та формул наведених в Дод. Д.

Частка процентних доходів у загальній сумі доходів по банку (див. табл. 2.1.1) становить у 2018 р. – 91,4%, у 2019 р. – 95,5% та у 2020 р. не суттєво, але зменшилася порівняно з попереднім роком на 2,9 пп. і склала 92,6%. Якщо порівняти з групою іноземних банків (див. дод. И), то у 2018 році дана частка складала трохи більше ніж по банку – 94,2% та 96,4% у 2019 році, проте у 2020 р. ця частка суттєво зменшилася на 7,9 і склала 88,5%, що на 4,1% менше ніж по банку. Зокрема, можна відмітити, що даний показник є достатньо високим, а отже процентні доходи саме від кредитів мають найбільшу частку в банку, саме

тому ефективність кредитних операцій вища, ніж ефективність інших банківських операцій.

Чиста процентна маржа згідно розрахунків по банку є вищою ніж по банках іноземних банківських груп, зокрема у 2018 році по іноземних банках вона склала 7,9%, а в АТ «ОТП Банку» на 0,9% більше – 8,8%, у 2019 році також відповідно 7,6% по банківській групі та 8,1% по банку та у 2020 році даний показник найбільше зменшився за аналізований період по банківській групі він становив 5,7%, а по АТ «ОТП Банку» більше на 0,4%, а саме 6,1%. Оскільки оптимальним значенням показника є 4,5 %, а згідно наших підрахунків він становить більше, то з одним з основних завдань, а саме покриття витрат та ризиків банк повністю справляється.

Коефіцієнт збитковості позик по банку і групі іноземних банків з кожним роком має тенденцію до зниження, а саме у 2018 р. він становив 35,2%, а вже у 2020 р. – 15,2%, тобто менше на 20%. По групі іноземних банків даний коефіцієнт становив у 2018 р. – 38,5% та у 2020 р. – 27,9%, тобто менше на 10,6%, та все ж, в досліджуваному нами банку, дана частка набагато менша, що свідчить про ефективну роботу банку в управлінні кредитними ризиками. На нашу думку, даний коефіцієнт найбільш точно відображає обсяг ризиків від здійснення кредитних операцій, а тому ми більш детально його розглянемо на рис. 2.2.1.

Коефіцієнт кредитної активності як по досліджуваному нами банку так і по банках іноземних банківських груп з кожним роком зменшується. По банку з 66,6% у 2018 р. до 46,9% у 2020 р., а саме на 19,7%. Аналогічна ситуація по іноземній групі банків, даний коефіцієнт зменшився з 58,3% у 2018 р. до 43,3% у 2020 році на 15%. Оскільки оптимальним значенням даного показника є 65-75%, а по нашому банку та групі іноземних банків, він становить менше значення – це свідчить про те, що банк веде неризиковану, помірну кредитну політику та має достатню диверсифікацію активів.

Проаналізувавши дохідність кредитного портфеля досліджуваного нами банку з банками іноземних банківських груп можна зробити висновок, що АТ «ОТП Банк» з кожним роком збільшує обсяги свого кредитного портфеля та

займає досить вагоме місце на ринку в сфері кредитування. Тому, для більш детального аналізу управління кредитним портфелем, варто також проаналізувати ризики кредитного портфеля.

2.2. Порівняльний аналіз ризиків кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» та банків іноземних банківських груп

Аналіз ризиків банківської установи є однією з найголовніших завдань при управлінні кредитним портфелем банку, адже кожен банк індивідуально визначає кредитну політику на основі якої здійснює кредитні операції.

Оцінити кредитні ризики банківської установи можна також за допомогою відповідних банківських нормативів, розміри яких регулюються Положенням НБУ №368. Дослідимо дотримання банківською установою встановлених нормативних значень щодо регулювання кредитного ризику (табл. 2.2.1)

Таблиця 2.2.1

Нормативи кредитного ризику АТ «ОТП Банк» за 2018-2020 рр. (станом на 31.12), %*

Показники	2018	2019	2020	Нормативне значення
1. Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	15,18	17,13	11,63	для СВБ не більше 20%
2. Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	15,18	29,28	11,63	не більше 8-кратного розміру РК
3. Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9)	15,22	17,39	7,86	не більше 25

*Примітка: розраховано автором на основі даних [45]

З таблиці 2.2.1 ми бачимо, що норматив Н7 в АТ «ОТП Банку» у 2020 р. становить 11,63%, а по банкам іноземних банківських груп – 15,67%, зокрема в АТ «ОТП Банку» менше на 4,04%. Норматив великих кредитних ризиків (Н8) в банку становить 11,63%, а по банкам іноземних банківських груп 79,39% та норматив Н9 по банку становить у 2020 році 7,86%, а по банках іноземних

банківських груп – 4,1%. Зокрема, зменшення даних нормативів по банку, пов'язане насамперед зі зменшенням кредитного ризику на одного контрагента шляхом певних обмежень, який в свою чергу впливає на загальний кредитний портфель банку.

Зокрема, можна побачити, що протягом досліджуваного періоду показники, які визначають ризиковість кредитних операцій банківської установи було дотримано у межах нормативних значень, що свідчить про ефективний ризик-менеджмент у сфері кредитного ризику банку. Однак, слід зазначити, що у 2019 році кожний з показників, які регулюють кредитний ризик, мав вищі значення ніж у інші аналізовані роки, що свідчить про підвищення ризиковості операцій з кредитування у 2019 році.

АТ «ОТП Банк» відноситься до групи системно важливих банків (СВБ), для яких підвищений норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) – не більше ніж 20% (загальна вимога – 25%), як бачимо з даних табл. 2.2.1 банк дотримується встановленого нормативу за аналізований період. Також для СВБ встановлюється буфер системної важливості – як додаткова вимога до основного капіталу з метою зниження ймовірності банкрутства банку, в АТ «ОТП Банк» розмір буфера системної важливості становить 1%.

Для визначення ризиків кредитного портфеля, доцільно провести розрахунок показників, які характеризують рівень кредитного ризику та рівень захищеності кредитного портфеля від можливих втрат, тому проводимо розрахунок показників, наведених в додатку Д даної роботи та отримуємо такі дані по банку (табл. 2.2.2) та по банках іноземних банківських груп (додаток К).

Коефіцієнт покриття кредитного портфелю власним капіталом відображає, яку частку виданих кредитів, банк здатний покрити капіталом. Як бачимо з наведених даних (див. табл 2.2.2 та додаток К), даний коефіцієнт має тенденцію до стрімкого збільшення як по банку, так і по групі іноземних банків.

Таблиця 2.2.2

Динаміка коефіцієнтів ризиків кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» за 2018 – 2020 рр. (станом на 31.12), %*

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення (2020-2019 рр.)	
				абсолютне	відносне
Коефіцієнт покриття кредитного портфелю власним капіталом	24,0	30,7	34,6	3,9	12,7
Коефіцієнт покриття збитків за позиками резервом	73,6	81,0	88,2	7,2	8,9
Коефіцієнт якості кредитного портфеля	25,9	17,2	13,44	- 3,76	-21,9
Коефіцієнт проблемних кредитів	35,2	21,2	15,2	-6,0	-28,3
Коефіцієнт покриття очікуваних збитків	105,3	105,4	106,6	1,2	1,1

*Примітка: розраховано автором на основі даних [45]

Так, станом на 2018 р. розмір цього показника по АТ «ОТП Банку» дорівнював 24%, а по групі іноземних банків він становив 25,1%. У 2020 році даний коефіцієнт по групі іноземних банків збільшився порівняно з минулими роками і становить 32,6%, що ж до АТ «ОТП Банку» то даний коефіцієнт складає 34,6%, він збільшився на 3,9 по банку порівняно з минулим періодом та на 2,0 порівняно з групою іноземних банків. Розмір цього показника вказує на те, що загальний розмір наданих кредитів покривається власним капіталом банківської установи на 34,6%. Зокрема підвищення даного показника пов'язане зі зростанням з кожним роком обсягу власного капіталу банку, а збільшення його частки свідчить про зростання рівня фінансової незалежності банку та підвищення резервного позичкового потенціалу кредитного портфеля.

Коефіцієнт покриття збитків за позиками резервом показує, яку частку від проблемних кредитів банк може покрити сформованими резервами. Зокрема, як ми бачимо в табл 2.2.2 та додатку К, в АТ «ОТП Банку» даний коефіцієнт у 2018 р. становить 73,6%, а по групі іноземних банків даний коефіцієнт становить

більшу частку, а саме 138,4%, зокрема по банку менше на 64,8%, у 2019 р. даний коефіцієнт по банку становить 81%, а по групі іноземних банків 126,3% та у 2020 р. по банку вже 88,2%, а по групі іноземних банків більше на 39,9% і становить 128,1%. В АТ «ОТП Банку» даний коефіцієнт приблизно на 40% менше, ніж по групі іноземних банків. Збільшення з кожним роком даного коефіцієнта по банку пов'язане, насамперед, зі скороченням частки проблемних кредитів у структурі кредитного портфеля.

Коефіцієнт якості кредитного портфеля характеризує його з позиції ризиковості, зокрема з кожним роком (див. табл. 2.2.2) по банку ми бачимо, що він має тенденцію до зменшення, а саме 25,9% у 2018 р., 17,2% - 2019 р. та 13,44% у 2020 році, зокрема у поточному році зменшився на 3,76 порівняно з попереднім або ж на 21,9%. Зменшення даного коефіцієнта є позитивною динамікою для банку, адже він ілюструє рівень ризику кредитів в загальній сумі кредитного портфеля банку, проте поки що не відповідає оптимальному значенню, що становить не більше 5%. В свою чергу, у разі погіршення якості кредитного портфеля коефіцієнт якості зростатиме. Якщо ж порівняти даний коефіцієнт по банку з групою іноземних банків (див. дод. К), а саме у 2018 р. він складав 53,3%, у 2019 р. – 41,1% та у 2020 р. – 35,7%, то ми можемо стверджувати що АТ «ОТП Банк» порівняно з групою іноземних банків має набагато менший рівень ризику кредитного портфеля, що є досить позитивним явищем в діяльності банківської установи.

Коефіцієнт проблемних кредитів (див. табл. 2.2.2) по АТ «ОТП Банку» з кожним роком зменшується, зокрема у 2018 р. він становив 35,2%, у 2019 р. – 21,2% та у 2020р. досяг найменшого значення за аналізований період – 15,2%. Аналогічна ситуація й по групі банків іноземних банківських груп (див. дод. З), а саме у 2018 році даний коефіцієнт становив 23,1%, менше на 12,1% порівняно з досліджуваним нами банком та у 2020 р. склав 12,3%. Даний показник відображає частку проблемних кредитів у загальній сумі кредитного портфеля. Оскільки оптимальним значенням даного показника є не більше 10%, а по нашому банку та по групі іноземних банків він становить більше, це швидше за

все свідчить про недостатньо ефективне управління кредитним портфелем, проте зменшення з кожним роком даного показника, як показав підрахунок свідчить про наполегливу працю банків у зменшенні частки проблемних кредитів та поступового досягнення оптимального значення.

Коефіцієнт покриття очікуваних збитків відображає частку кредитів, яку може перекрити банк резервами від очікуваного чистого кредитного ризику. Зокрема по банку (див. табл. 2.2.2) він становить 105,3% у 2018 р., 105,4% у 2019 р. та 106,6% у 2020 р. Порівнюючи з групою іноземних банків, у яких даний коефіцієнт становить у 2018 р. – 141,9%, у 2019 р. – 132,7% та у 2020 р. – 137,2%, (див. дод К) по банку він на 25-30% менше. Зокрема це може свідчити про те, що ОТП Банк формує в міру достатні резерви на покриття можливих втрат від проблемних кредитів, а банки іноземних банківських груп формують значно більші резерви і тим самим зменшують майбутню дохідність банківської установи від кредитних операцій проводячи більш ризиковану кредитну діяльність.

При оцінці кредитного портфеля доцільно використовувати статистичні методи оцінки якості кредитного портфеля банку, які припускають, що вплив ризиків на кредитний портфель відображається на його якості. Статистичний метод передбачає розрахунок дисперсії, варіації, стандартного відхилення, коефіцієнта варіації й асиметрії. Основним статистичним показником визначення ймовірності рівня ризику виступає стандартне відхилення або коефіцієнт варіації. Розрахунок середньозваженого кредитного портфельного ризику, його дисперсії і середньоквадратичного відхилення (див. табл. 2.2.3) за допомогою формул 2.2.1 – 2.2.3 наведених в даному розділі дозволяє відстежити рівень диверсифікації кредитного портфеля банку. Таке дослідження є основою для порівняння фактичної частоти виникнення банківських втрат з прогнозними оцінками [55, с. 280].

Таблиця 2.2.3

Динаміка статистичних показників рівня ризику кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» за 2018-2020 рр. (станом на 31.12)*

Період	Дохід за рік (млн грн)	Обсяг наданих кредитів (млн грн)	Дохідність (%)	$\bar{X}$	$X - \bar{X}$	$(X - \bar{X})^2$	Ризик, G	Коеф. варіації V
2018 р.	4 133	21 880	18,9	19,6	-0,7	0,49	0,7	3,57
2019 р.	5 301	25 311	21,9	20,7	1,2	1,44	1,2	5,80
2020 р.	4 963	27 638	18,0	18,4	-0,4	0,16	0,4	2,17

*Примітка: розраховано автором на основі даних [45].

Дисперсія відображає міру відхилення фактичного значення від її середнього та розраховується за формулою:

$$\sigma^{\alpha} = \frac{\sum(X-\bar{X})^2 \cdot n}{\sum n} \quad (2.2.1)$$

Як бачимо з даних табл. 2.2.3 дисперсія кредитного портфеля банку у 2018 р. становить 0,49%, у 2019 р. – 1,44% та у 2020 р. – 0,16%, тобто менше на 1,28 п.п порівняно з попереднім роком. Чим менше значення дисперсії, тим меншим є розсіяння значень норми дохідності від середнього значення, а отже, тим меншим є ризик.

Середньоквадратичне відхилення характеризує ступінь ризику кредитного портфеля банку, зокрема чим більше його значення, тим більш ризикованою є кредитна операція.

$$G = \sqrt{\frac{\sum(X-\bar{X})^2 \cdot n}{\sum n}} \quad (2.2.2)$$

Показник середньоквадратичного відхилення, як бачимо з даних табл 2.2.3 у 2018 р. становить 0,7%, у 2019 р. він збільшився на 0,5 п.п і становить 1,2% та у 2020 р. даний показник становить найменше значення за аналізований період, а саме 0,4%. Розрахунок даного показника відображає можливе середнє відхилення прибутку від очікуваної норми та ми бачимо, що саме у 2020 р. банк має найнижчий рівень ризику кредитного портфеля.

Коефіцієнт варіації характеризує стійкість прогнозованої ситуації. Чим менше значення коефіцієнта варіації, тим більш стабільна прогнозована ситуація і менший рівень ризику.

$$V = \frac{G}{\bar{X}} * 100\% \quad (2.2.3)$$

Як бачимо з даних табл. 2.2.3 коефіцієнт варіації у 2018 р. становить 3,57%, у 2019 р. – 5,8%, тобто більше на 2,23 п.п та у 2020 році – 2,17%. Тому, як бачимо саме у 2020 р. спостерігається найменший рівень ризику кредитного портфеля банку через стабільну ситуацію та зокрема зниження диверсифікації кредитного портфеля. Чим вищий рівень диверсифікації кредитного портфеля, тим менший рівень ризику.

Доцільно також, при оцінці кредитного ризику проаналізувати розподіл кредитів за категоріями ризику, які згідно Постанови НБУ № 351 для фізичних осіб поділяються на 5 класів та для юридичних осіб на 10 класів.

Тому, проаналізуємо розмір кредитного ризику за класами боржника – фізичної особи в АТ «ОТП Банк» (див. табл. 2.2.4) та порівняємо з банками іноземної банківської групи (дод. Л).

Таблиця 2.2.4

Розмір кредитного ризику за класами боржника – фізичної особи АТ «ОТП Банк» за 2018-2020 рр. (станом на 31.12), млн грн*

Роки	Розмір кредитного ризику за класами боржника – фізичної особи				
	1 клас	2 клас	3 клас	4 клас	5 клас
2018 р.	4 988	57	40	27	4 699
2019 р.	6 989	128	64	43	3 277
2020 р.	7 215	108	73	42	2 356

* Примітка: складено автором за даними [45]

Як бачимо з даних табл 2.2.4 найбільший обсяг кредитів по АТ «ОТП Банк» за аналізований період становлять кредити 1 класу з найменшим кредитним ризиком, а саме у 2018 р. – 4 988 млн грн або 50,8%, у 2019 р. – 6 989 млн грн або 66,6% та у 2020 році 7 215 млн грн – 73,7%, тобто на 22,9 п.п. більше порівняно з 2018 роком. Порівнюючи з аналогічним показником по банках

іноземної банківської групи (див. дод. Л), де кредити 1 класу становлять також найбільшу частку, а саме у 2018 р. – 36 626 млн грн або ж 64,4%, у 2019 р. – 42 863 млн грн – 59,6% та у 2020 році 49 456 млн грн або ж 64,1%, частка кредитів 1 класу АТ «ОТП Банку» становить у 2018 р. – 13,6%, у 2019 р. – 16,3% та у 2020 р. – 14,6%. На 2 місці за обсягом кредити 5 класу як по банку так і по банках іноземної банківської групи, які є безнадійними, з простроченням боргу понад 90 днів, а саме у 2018 р. по банку їх обсяг становить 4 699 млн грн – 47,9%, у 2019 р. – 3 277 млн грн – 31,2% та у 2020 р. – 2 356 млн грн або ж 24,1%, тобто ми бачимо, що з кожним роком банк скорочує їх кількість. Серед банків іноземної банківської групи їх частка становить у 2018 р. - 25,5%, у 2019 р. - 12,4%, тобто менше на 13,1 п.п порівняно з попереднім періодом та у 2020 р. – 9,4%, менше на 3,7 п.п, зокрема саме у 2020 р. частка проблемних, безнадійних кредитів є найменшою в АТ «ОТП Банк» за аналізований період.

Проаналізувавши розмір кредитного ризику за класом боржника – юридичної особи (див. дод. М), ми бачимо що в АТ «ОТП Банк» за аналізований період найбільший обсяг становлять кредити 3 та 4 класу з допустимим мінімальним рівнем ризику, а саме у 2018 р. – 4 197 млн грн або ж 22,8% кредити 3 класу та 3 459 млн грн – 18,8% кредити 4 класу, у 2019 р. кредити 3 класу – 3 805 млн грн – 19,6% та 4 класу – 3 587 млн грн або ж 18,4% та у 2020 році кредити 3 класу склали 4 669 млн грн – 21,2%, а 4 класу – 5 888 млн грн – 26,8%. Порівнюючи розмір кредитного ризику по банку з банками іноземної банківської групи (див. дод. М), де найбільшу частку становлять кредити 10 класу, які є безнадійними, а саме у 2018 р. – 97 993 млн грн, по банку ж – 3 006 млн грн або ж 3,1%, у 2019 р. по банках іноземної банківської групи – 81 017 млн грн, а по АТ «ОТП Банк» - 2 092 млн грн, або ж 2,6% та у 2020 році по банках іноземної банківської групи кредити 10 класу становили 70 938 млн грн, а по банку – 1 854 млн грн або ж 2,6%, зокрема ми бачимо що як банк так і банки іноземної банківської групи з кожним роком зменшують частку проблемних кредитів 10 класу та можна сказати, що частка даних кредитів в АТ «ОТП Банк» порівняно з банками іноземної банківської групи є досить не великою, що свідчить про те,

що банк намагається уникати проблемних кредитів шляхом ефективних управлінських рішень та своєчасному попередженню їх виникнення.

Кредитний ризик в банку тісно пов'язаний з часткою непрацюючих кредитів (NPL) в структурі кредитного портфеля банку. Відповідно до Постанови НБУ № 351 від 30.06.2015 р., кредити вважаються непрацюючими, якщо сплата основної суми боргу та нарахованих відсотків за ними прострочені на понад 90 днів [5]. Тому, проаналізуємо динаміку зміни показника NPL в досліджуваному нами банку та порівняємо даний показник з групою іноземних банків (рис.2.2.1).

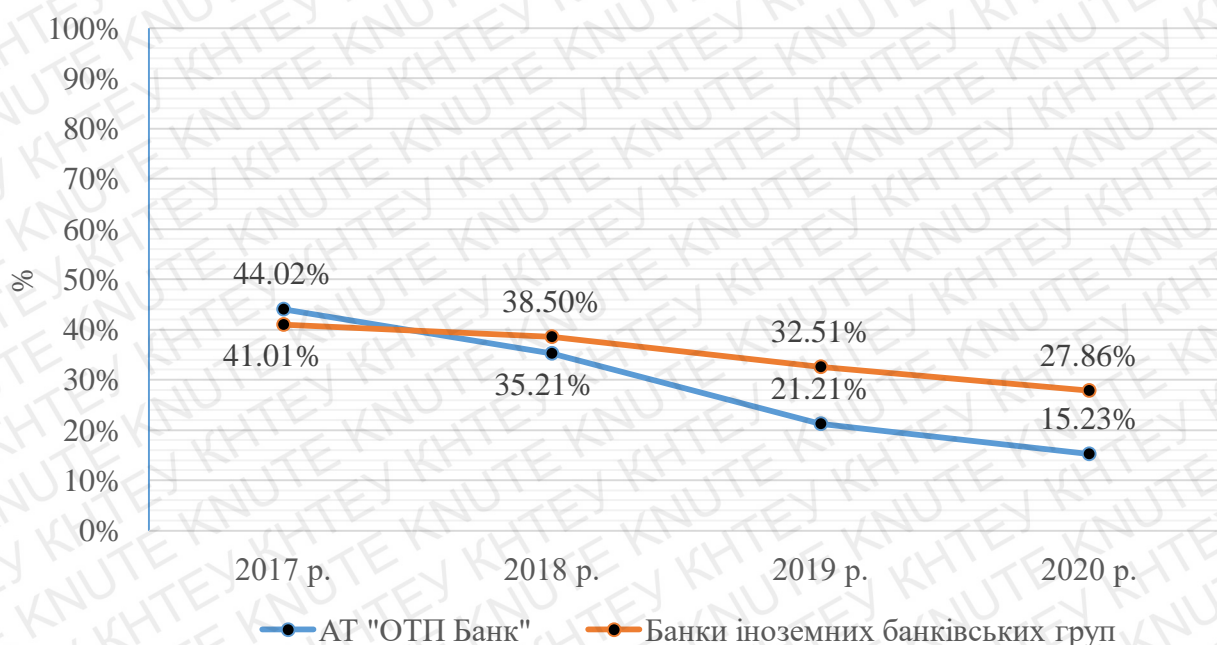

Рис. 2.2.1. Динаміка частки непрацюючих кредитів в кредитному портфелі АТ «ОТП Банку» та банків іноземних банківських груп протягом 2017-2020 рр. (станом на 31.12), %*

*Примітка: складено автором на основі [45]

Як бачимо з даних рис. 2.2.1 частка непрацюючих кредитів в АТ «ОТП Банку» у 2017 році складала 44,02%, тобто більше на 3,01% порівняно з групою іноземних банків, де даний показник становив 41,01%, що є досить великою часткою в кредитному портфелі банку серед виданих кредитів. Проте кожного наступного року спостерігається постійна тенденція зниження рівня NPL в кредитному портфелі досліджуваного банку, а саме у 2018 р. - 35,21% в АТ «ОТП Банку» та 38,5% по групі іноземних банків та у 2020 році даний показник досяг

найменшого значення 15,23% по банку та 27,86% по групі іноземних банків, тобто на 12,63% менше в АТ «ОТП Банку» порівнюючи з банками іноземної банківської групи.

Тому динаміка зниження частки NPL в кредитному портфелі банку є позитивною в діяльності банківської установи, адже непрацюючі кредити негативно впливають на фінансові результати діяльності банку, зокрема це пов'язано з тим, що банк вимушений формувати достатні резерви, що в свою чергу, зменшує дохідність, яку він може отримати.

Доцільно також проаналізувати кредитний портфель банку в розрізі валют (див. рис. 2.2.2), який в свою чергу може також нести пряму загрозу кредитному портфелю за рахунок валютного ризику, а саме збільшення частки проблемних кредитів через валютні кредити та порівняти з структурою залучених коштів в розрізі валют (див. дод. Н).

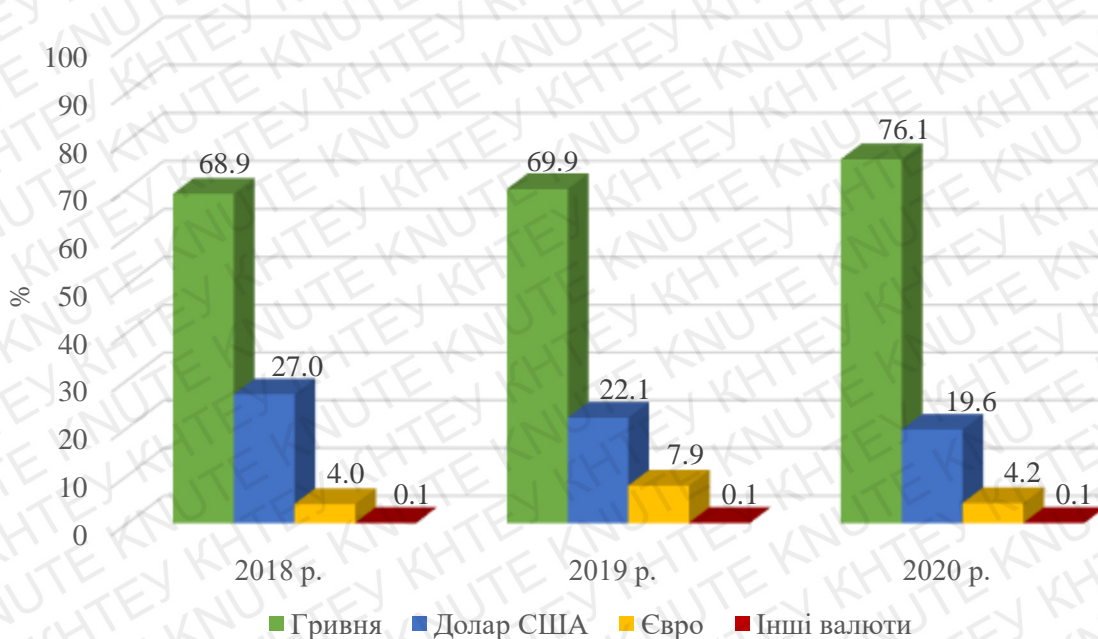

Рис. 2.2.2. Динаміка структури кредитного портфелю в розрізі валют по АТ «ОТП Банку» за 2018 – 2020 рр. (станом на 31.12), в % *

*Примітка: складено автором на основі [46]

Проаналізувавши кредитний портфель банку в розрізі валют (див. рис.2.2.2), ми бачимо, що найбільшу частку займають саме гривневі кредити, а саме у 2018 р. – 68,9%, у 2019 р. вони вирости на 1% і склали 69,9% та у 2020 р.

порівняно з попереднім вони виросли на 6,2% і становили 76,1%. Порівнюючи з залученими коштами (див. дод. Н), гривневі депозити становлять трохи меншу частку, а саме у 2018 р. – 62,7%, у 2019 році – 63,3% та у 2020 р. становлять найменшу частку, а саме 54,5%, тобто менше на 5,2 п.п порівняно з початком періоду та на 21,6 п.п менше порівняно з запозиченими коштами за аналогічний період. Натомість валютні кредити з кожним роком, як ми бачимо з рис. 2.2.2 зменшуються, особливо кредити в доларах США, які не суттєво, але зменшилися з 27% у 2018 році до 19,6% у 2020 р., тобто на 7,4%. Порівнюючи з валютними депозитами, які як ми бачимо з даних наведених в додатку Н, навпаки у 2020 році зросли до позначки 30,7% порівняючи з попереднім періодом, де становили 24,3%, тобто зросли на 6,4 п.п. Також, у 2020 р. порівняно з попереднім зменшилася сума кредитів у євро, а саме з 7,9% у 2019 р. до 4,2%, тобто на 3,7%. Натомість залучені кошти у євро з кожним роком навпаки зростають з 10,6% у 2018 році до 14% у 2020 р. Тому, можна зробити висновок, що валютний ризик суттєвої загрози АТ «ОТП Банк» не несе, адже банк з кожним роком зменшує частку валютних кредитів, зокрема за рахунок заборони валютного кредитування фізичних осіб, зокрема поліпшується структура кредитного портфеля в розрізі валют з кожним роком та у 2020 р. валютні кредити в АТ «ОТП Банк» становлять найменшу частку за аналізований період, а саме 23,9% від всього кредитного портфеля банку. Валютний ризик кредитного портфеля може залежати також від економічної та політичної ситуації в країні, зокрема девальвації національної грошової одиниці, що в свою чергу може вплинути на збільшення валютного ризику кредитного портфеля.

Варто також проаналізувати ліквідність кредитного портфеля, оскільки він може суттєво впливати на кредитний портфель банку шляхом відсутності балансу між термінами погашення та обсягами виданих кредитів (див.рис. 2.2.3) та додаток П.

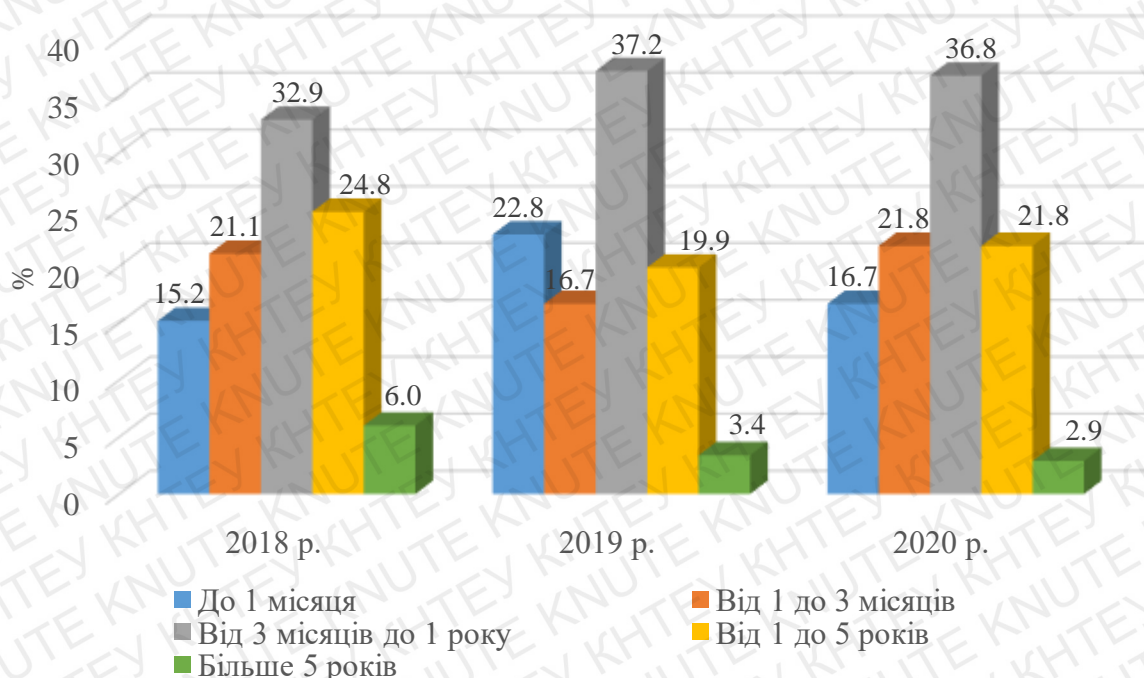

Рис. 2.2.3. Динаміка структури кредитного портфелю за термінами погашення АТ «ОТП Банку» за 2018 – 2020 рр. (станом на 31.12), в %*

*Примітка: складено автором на основі [46]

Проаналізувавши динаміку структури кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» за термінами погашення (див. рис. 2.2.3) та динаміку залучених коштів за строками (див. дод. П), на основі яких ми можемо проаналізувати ризик ліквідності кредитного портфеля, при цьому робимо припущення, що кредитний портфель формується виключно за рахунок депозитних коштів, ми бачимо, що в кредитному портфелі банку переважають кредити від 3 місяців до 1 року, а саме у 2018 році вони склали 32,9%, у 2019 р. – 37,2%, тобто більше на 4,3% та у 2020 р. – 36,8%, менше на 0,4 п.п порівняно з попереднім роком. Серед залучених коштів найбільшу частку займають кошти, залучені до 1 місяця, які є найліквіднішими, а саме у 2018 р. – 97,5%, у 2019 р. – 96,7% та у 2020 році вони становлять найбільшу частку, а саме 99,7%. Найменшу ж частку становлять кредити на термін більше 5 років, які є найменш ліквідними для банку і становлять у 2018 р. – 6%, у 2019 р. – 3,4% та у 2020 р. найменший обсяг за аналізований період, а саме 2,9%, тобто менше на 3,1 п.п. порівняно з початком аналізованого періоду. Залучені кошти строком від 1 місяця та понад 5 років у 2018 році становили 2,5%, а у 2020 році лише 0,3%. Зокрема можна відзначити,

що банк має досить невисокий рівень ризику ліквідності кредитного портфеля, адже більшість кредитів, приблизно 75-77% надаються на термін до 1 року, а отже вони досить швидко трансформуються у вільні грошові кошти (див.рис.2.2.3). Тому, можна припустити, що високий рівень ліквідності, дав змогу банку збільшити свій кредитний портфель та з кожним роком зменшувати частку проблемних кредитів.

Провівши аналіз управління дохідністю та ризиками кредитного портфеля банку, можна зробити висновок, що банк проводить ефективну управлінську політику, зокрема з кожним роком збільшує свій кредитний портфель та водночас зменшує частку проблемних кредитів. Банк також формує незначну частку резервів під можливі збитки від кредитних операцій та з кожним роком збільшує власний капітал, який може також слугувати як інструмент покриття можливих проблемних кредитів. Тому, кредитний ризик-менеджмент в банку достатньо ефективний, проводить помірну кредитну діяльність та чітко дотримується політики банку в сфері створення рівноваги між дохідністю та ризиками від проведення кредитних операцій.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДОХІДНІСТЮ ТА РИЗИКАМИ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКУ

3.1. Досвід зарубіжних банків щодо управління дохідністю та ризиками кредитного портфеля

При формуванні та вдосконаленні банківської системи України першочерговим завданням має стояти, на нашу думку, саме використання світового досвіду, адже попри те, що банки розвинутих країн працюють в інших економічних умовах, їх методи управління дохідністю та ризиками можуть бути адаптовані до застосування і в нашій державі.

Кредитування в інших країнах пов'язане з істотним кредитним ризиком, але він вимірюється дещо в інших масштабах. У світовій практиці, частка прострочених (понад 90 днів) кредитів наближається до 7% від загального обсягу, що в європейських країнах є досить проблемним явищем. Для надійних банків цей показник становить близько 3%. Для вітчизняної банківської системи значення аналогічних показників коливаються в широкому діапазоні: від 10 до 50%. Тобто в Україні набагато гірша ситуація з часткою проблемних кредитів, ніж в інших розвинутих країнах світу [57].

У зарубіжній практиці кредитний ризик відноситься до можливого зменшення прибутку банку або втрати власних коштів через неможливість погашення та управління позикою, отриманою позичальником. Іноземні банки використовують спеціальні методи кредитного ризику для оцінки кредитного ризику, що є сукупністю оціночних показників кредитоспроможності позичальника. Вони характеризуються складністю та порівнянністю всіх факторів кредитного ризику [9, с.89].

В світовій банківській практиці велика увага приділяється оцінці і мінімізації кредитного ризику на рівні всього кредитного портфеля. Здійснюється оцінка обсягу, структури та якості кредитного портфеля, а вже потім приймаються заходи, які дозволяють оптимізувати його структуру для

зменшення ризику. В Україні, як свідчить досвід, на сьогоднішній день такі механізми відсутні.

Рання діагностика проблемних кредитів базується на виробленій американськими банківськими фахівцями системі прогнозування сумнівних кредитів. Виходячи з основних її постулатів такі кредити обумовлені факторами, як залежними, так і незалежними від управлінських структур банку. Рівень кредитного ризику, а, отже, і група залежних від банку факторів, прямо пропорційний якості здійснюваної в банку експертизи нефінансових аспектів діяльності позичальника, оцінки фінансового стану потенційного кредитора і результативності автоматизованих систем скорингу [32, с.38].

Удосконалення оцінки ризиків кредитного портфеля можливо здійснити за допомогою інструмента VAR / CAR (Capital Adequacy Ratio), який призначений для виміру величини капіталу на покриття непередбачуваних втрат за кредитним ризиком. Зокрема, показник VAR (Value at risk) – це величина виміру збитків, яка з ймовірністю рівній рівню довіри (99%) не буде перевищена. Відповідно, в 1% випадків збиток складе величину, більшу ніж показник VAR [58; 59].

Показник VAR можна розрахувати за допомогою таких методів: історичний, параметричний та метод Монте-Карло.

Історичний метод базується на використанні для обчислення реальних історичних значень даних, що аналізуються, наприклад обсяг кредитного портфеля банку [60].

$$VAR = (1-\alpha) * T$$

де α – рівень значимості;

T – період часу.

Параметричний метод оцінка ризику здійснюється в припущенні, що відомий розподіл дохідності та розраховується як:

$$VaR = V * (e^{\delta z} - 1)$$

де, V - обсяг операцій, що підпадає під ризик; $e = 2,72$;

δ - стандартне відхилення параметру ризику від його середнього значення;

z - значення довірчого інтервалу [58, с.12]

За методом Монте-Карло, ризикована вартість обчислюється шляхом випадкового сценарію ринку з використанням раніше встановлених параметрів зміни цін і кореляції, зокрема розраховується прибуток для кожного сценарію. Даний метод дозволяє моделювати будь-які історичні й гіпотетичні розподіли, проте є дуже складним та потребує спеціальних технічних засобів для здійснення розрахунків і багато часу [61].

Серед інструментів дохідності можна виокремити показник RAROC, за допомогою якого можна провести детальний аналіз дохідності, зваженої на ризик по кредитному портфелі банку [59].

$$\text{RAROC} = \frac{\text{Чистий прибуток із урахуванням ризику}}{\text{Капітал}} \quad (3.1.1)$$

За допомогою показника RAROC можна не лише провести детальний аналіз прибутку кредитного портфеля банку, але й виявити витрати, встановити систему їх раціонального розподілу та стимулювати ефективне використання капіталу всередині банку. Впровадження даної методики дозволяє більш обґрунтовано приймати фінансові рішення, а також оцінювати їх ефективність у банку.

Західними банками при управлінні кредитним ризиком застосовується проведення аудиторських перевірок для контролю великих проблемних кредитів шляхом повторної перевірки бухгалтерської та фінансової звітності, перевірки документації, якості застави та інше. При контрольній перевірці розглядається питання про відповідність даної позички кредитній політиці банку, оцінюється кредитоспроможність та фінансовий стан позичальника.

При оцінці кредитного ризику зарубіжні банки залучають також рейтингові агентства, які мають у своєму розпорядженні великий об'єм інформації і досвід створення неупереджених оцінок для всіх можливих варіантів ситуацій, у них відсутня будь-яка зацікавленість, крім формування достовірної оцінки кредитного ризику банку.

Зарубіжні банки для оцінки кредитного ризику застосовують спеціальні методики кредитного рейтингу, що становлять сукупність оцінних параметрів

кредитоспроможності позичальника. Для них характерна комплексність і порівнянність усієї палітри факторів кредитного ризику.

Оцінити рівень ризику можливо за допомогою методики стрес-тестування, яка включає в себе групу методів оцінки впливу на фінансовий стан банку несприятливих подій, визначених як «виняткові, але можливі». Мета даного методу полягає в оцінці можливих збитків при тій чи іншій стресовій ситуації. Існують різні види і способи здійснення стрес - тестування, на сьогодні найбільш поширеною методикою є сценарний аналіз (на основі історичних або гіпотетичних подій). При стрес-тестуванні розробляються сценарії впливу окремих факторів на якість кредитного портфеля, ліквідність, прибутковість, платоспроможність, рівень ризиків банку тощо.

За кордоном поширені загалом такі методи управління та мінімізації кредитного ризику:

- продаж кредитів;
- сек'юритизація;
- страхування;
- скоринг;
- кредитні бюро.

Дуже поширеним є спосіб захисту від кредитного ризику через продаж кредитів. Банк, виходячи з проведеної ним оцінки кредитного портфеля, може продати певну частину наданих кредитів іншим інвесторам. За рахунок цієї операції банк має змогу повернути кошти, що були спрямовані у кредитні вкладення (повністю або частково). Ефект від здійснення таких операцій багатобічний. По-перше, за рахунок продажу активів з низькою прибутковістю звільняються ресурси для фінансування більш прибуткових активів; по-друге, продаж активів уповільнює зростання банківських активів, що допомагає керівництву банку досягти кращого балансу між збільшенням банківського капіталу та ризиком, пов'язаним із кредитуванням; по-третє, таким чином зменшуються відповідні статті балансу банку (ті, що характеризують його діяльність не з кращого боку). Процедура викупу в банків проблемних кредитів

можуть здійснювати безпосередньо центральний банк (Чилі, Угорщина, Польща) або Агенція з реструктуризації (Чехія, США, Мексика). Кредити продаються за ціною, нижчою за їх номінальну вартість [48, с. 204-205].

Однією з поширених форм продажу банками своїх кредитних вкладень у деяких країнах світу є так звана сек'юритизація кредитів. При здійсненні сек'юритизації банк пропонує для продажу не самі кредити, а цінні папери (фінансові вимоги), які були випущені під ці кредити. В основному сек'юритизація застосовується до банківських кредитів, даючи можливість банкам передавати кредитний ризик іншим учасникам ринку — інвесторам, які купують цінні папери. Крім того, за допомогою сек'юритизації банк може здійснити трансферт ризику зміни відсоткової ставки та ризику дострокового погашення кредиту. Сек'юритизація активів знижує рівень ризикованості банку, покращує якість активів, дозволяє підвищити за інших рівних умов показники адекватності капіталу. На розвинутих ринках сек'юритизація як окремий вид позабалансової діяльності поширилася порівняно недавно, в 1980 - 1990-х роках. У процесі сек'юритизації беруть участь кілька сторін: банк як ініціатор продажу пакету кредитів; компанія, яка займається емісією цінних паперів; гарант (страхова компанія); інвестори (фізичні чи юридичні особи), котрі купують цінні папери на ринку [28, с. 147]. Прикладами сек'юритизованих активів є іпотечні кредити, автомобільні позички, кредити на придбання обладнання. Процедура сек'юритизації дозволяє банку здійснити трансферт кредитних ризиків (передати ризик іншим учасникам ринку), оскільки разом із власністю на кредити та надходження за ними до інвесторів, котрі придбали цінні папери на ринку, переходить і кредитний ризик.

Ще одним методом, за допомогою якого можна мінімізувати кредитний ризик з використанням достовірної інформації про позичальника є страхування. В закордонній практиці кредитне страхування вперше набуло розвитку в Європі після першої світової війни. В наш час страхуванням кредитних ризиків в основному займаються спеціалізовані страхові компанії. Прийняття кредитного ризику головним чином пов'язане з формуванням бази даних про фінансовий

стан потенційних клієнтів. Постачальниками такої інформації є банки. Наприклад, в світовій практиці одним з найбільш відомих джерел даних про кредитоспроможність є фірма «Dun & Bradstreet», яка збирає інформацію про близько 3 млн. фірм США і Канади і надає її за підпискою. Коротка інформація і оцінка кредитоспроможності кожної фірми друкуються у загальнонаціональних та регіональних довідниках [29, с. 246].

У США і Західній Європі при кредитуванні широко використовують скоринг – як один із методів оцінки кредитного ризику, який визначається автоматизованими системами на основі математичних і статистичних методів.

Кредитний скоринг – це технологія, що використовується кредитно-фінансовими установами, для визначення та оцінки платоспроможності клієнтів. Кредитний скоринг дозволяє на основі певних характеристик існуючих клієнтів та потенційних постачальників, шляхом підрахунку балів, визначити ризики, пов'язані з кредитуванням [8, с. 29].

Переваги використання скорингу:

- Зменшення витрат кредитно-фінансової установи завдяки відбору найбільш надійних клієнтів.
- Прискорення процесу надання кредиту.
- Зменшення кількості недобросовісних позичальників.
- Проведення моніторингу поточного стану клієнтів.
- Автоматична перевірка даних [11, с. 55].

АТ «ОТП Банк» у своїй діяльності широко застосовує скоринг позичальника. Зокрема, перед заведенням заявки на кредит, за допомогою ідентифікаційного коду та дати народження в присутності клієнта можна завдяки автоматизованій програмі провести попередній скоринг. Лише в разі позитивного рішення менеджер банку може заводити заявку на будь який вид кредиту та в подальшому здійснити кредитну операцію.

Одним з найефективніших методів управління ризиками та дохідністю в банку є створення спеціалізованих кредитних бюро, які відіграють важливу роль у зменшенні кредитних ризиків.

Вивчення світового досвіду показало, що такі бюро створюють для того, щоб кредитор міг отримати інформацію про стан платоспроможності позичальника, порушення з його боку платіжної дисципліни і на її підставі оцінити ступінь ризику майбутньої угоди. Закордонний досвід показує, що розв'язати ці проблеми можна тільки за допомогою кредитних бюро, створених для обміну відомостями про майбутніх позичальників [37, с. 85].

Кредитне бюро відображає кредитну історію клієнтів та надає різного роду звіти про кредитні операції залежно від наявності інформації про потенційного позичальника, вид кредиту, який надають і, що найважливіше, від ступеня деталізування, а саме дисципліну погашення та поточний стан, необхідний кредиторів. Кредитні бюро в тій або іншій формі нині діють практично в усьому світі. У більшості країн дійшли висновку, що ефективний розвиток економіки неможливий без інформаційної відвертості та прозорості.

В Україні діють три основні кредитні бюро, а саме:

1. УБКІ (Українське Бюро Кредитних Історій);
2. ПВБКІ (Перше Всеукраїнське Бюро Кредитних Історій);
3. МБКІ (Міжнародне Бюро Кредитних Історій).

Кожен банк обирає в своїй роботі при оцінці позичальників одне або навіть декілька кредитних бюро, які допомагають банку при прийнятті рішення про видачу кредиту за допомогою комплексної оцінки кредитної історії позичальника.

Тому, можна зробити висновок, що використання українськими банками зарубіжного досвіду при управлінні кредитним ризиком та дохідністю має застосовуватися шляхом створення комплексного механізму управління, дія якого полягає в страхуванні від ймовірних, небажаних відхилень фактичних результатів від прогнозованих за допомогою фінансових інструментів, котрі застосовують у світовій практиці, зокрема за допомогою вище наведених методів.

3.2. Ідентифікація проблем управління дохідністю та ризиками кредитного портфеля банку та шляхи їх вирішення

Сьогодні кредитний портфель виступає певним критерієм, що дозволяє судити про якість кредитної політики банку та прогнозувати результат кредитної діяльності звітного періоду. Проблема ефективності управління кредитним портфелем і формування його оптимальної структури є головною і постійною функцією, яку повинні виконувати фахівці комерційного банку, адже основне завдання менеджменту банку полягає у тому, щоб у межах здійснюваних операцій мінімізувати ризик.

Виконання більшості активних операцій у банківській діяльності супроводжує ризик. Відповідно до результатів дослідження, управління ризиком базується на вивченні випадків його виникнення, що мали місце у минулому, оцінці ймовірності його появи зараз для конкретного клієнта й обґрунтуванні різноманітних способів попередження або відшкодування збитку. Для кількісної оцінки ризику використовується стрес-тестування, яке полягає в оцінці чутливості портфеля до суттєвих змін макроекономічних показників або до виникнення можливих несприятливих подій.

Провівши стрес-тестування кредитного ризику АТ «ОТП Банк» при несприятливому сценарії, зокрема припустимо, що усі кредити, які мігрували у NPL, мають зростання кредитного ризику на 10%, ми отримали такі дані (див. рис. 3.2.1 – 3.2.3).

Таблиця 3.2.1

Динаміка частки працюючих та непрацюючих кредитів у національній та іноземній валютах за 2018 – 2020 рр. (станом на 31.12), %*

Рік	Кредити ФО				Кредити ЮО			
	Національна валюта		Іноземна валюта		Національна валюта		Іноземна валюта	
	Працюючі	Непрацюючі	Працюючі	Непрацюючі	Працюючі	Непрацюючі	Працюючі	Непрацюючі
2018 р.	52,9	16,1	1,2	29,8	50,2	5,7	35,7	8,4
2019 р.	67,0	12,1	1,8	19,1	51,5	5,2	37,7	5,6
2020 р.	74,7	13,0	1,2	11,1	61,9	4,3	29,7	4,1

*Примітка: складено автором на основі даних [45]

Як бачимо з даних табл. 3.2.1 серед кредитів наданих фізичним особам з кожним роком збільшується частка працюючих кредитів у національній валюті, а саме з 52,9% у 2018 році до 74,7% у 2020 році, тобто на 21,8 п.п. В свою чергу, ми бачимо з кожним роком зменшення частки непрацюючих кредитів у національній валюті з 16,1% у 2018 році до 13% у 2021 році. Також суттєво зменшилася частка непрацюючих кредитів в іноземній валюті, з 29,8% у 2018 р. до 11,1% у 2020 році, тобто на 18,7 п.п. Серед кредитів юридичних осіб працюючі кредити становлять досить високу частку, а саме у національній валюті вони зросли з 50,2% у 2018 р. до 61,9% у 2020 р., тобто на 11,7 п.п. та у іноземній валюті вони становлять у 2018 р.

Проводимо стрес-тестування кредитного ризику кредитів фізичних осіб при несприятливому сценарії, зокрема припустимо, що усі кредити, які мігрували у NPL, мають зростання кредитного ризику на 10%, та отримуємо такі дані (див. табл. 3.2.2).

Таблиця 3.2.2

Динаміка стрес-тестування кредитного ризику кредитів фізичних осіб за 2018-2020 рр. (станом на 31.12), %*

Рік	Міграція у NPL		ФО	10%	Міграція у NPL	
	Кредити ФО					
	Національна валюта			Іноземна валюта		
	Працюючі	Непрацюючі	Зміна КР	Працюючі	Непрацюючі	Зміна КР
2018 р.	47,8	21,4	5,3	1,0	29,8	0,1
2019 р.	60,5	18,9	6,7	1,6	19,0	0,2
2020 р.	67,4	20,5	7,5	1,1	11,0	0,1

*Примітка: складено автором на основі даних [45]

За результатами стрес-тестування кредитного ризику кредитів фізичних осіб зі зростанням на 10% ризику при несприятливому сценарії, ми бачимо (див. табл. 3.2.2), що зменшилася частка працюючих кредитів у національній валюті, а саме у 2018 р. з 52,9% до 47,8%, на 5,1 п.п, у 2019 р. з 67% до 60,5% або ж на 6,5 п.п та у 2020 році з 74,7% до 67,4%, тобто на 7,3 п.п. та збільшилася частка непрацюючих кредитів, у 2018 р. з 16,1% до 21,4%, тобто на 5,3 п.п., у 2019 році з 12,1% до 18,9%, на 6,8 п.п та у 2020 році з 13% до 20,5%, тобто на 7,5 п.п.

Аналогічну ситуацію ми бачимо з кредитами в іноземній валюті, проте через відсутність коливання курсу валют відхилення не суттєві, а ось по національній валюті ми бачимо пряму залежність при несприятливому сценарії, а саме зменшується частка працюючих кредитів та зростає частка непрацюючих. Проводимо аналогічні розрахунки по кредитах юридичних осіб та отримуємо такі дані (див. табл. 3.2.3).

Таблиця 3.2.3

Динаміка стрес-тестування кредитного ризику кредитів юридичних осіб за 2018-2020 рр. (станом на 31.12), %*

Рік	ЮО	10%	Коефіцієнт зміни курсу		100%	Зміна КР	
	Кредити ЮО						
	Національна валюта			Іноземна валюта			
	Працюючі	Непрацюючі	Зміна КР	Працюючі	Непрацюючі		Зміна КР
2018 р.	48,7	11,5	5,4	34,6	5,2	3,8	14,6
2019 р.	50,2	11,2	5,6	36,7	1,9	4,1	16,6
2020 р.	59,2	11,2	6,6	28,4	1,2	3,2	17,4

*Примітка: складено автором на основі даних [45]

Як бачимо з даних табл. 3.2.3 працюючі кредити юридичних осіб у національній валюті з кожним роком зменшуються при несприятливому сценарії, а саме у 2018 р. з 50,2% до 48,7%, тобто на 1,5 п.п., у 2019 р. з 51,5% до 50,2%, на 1,3 п.п. та у 2020 р. з 61,9% до 59,2%, тобто на 2,7 п.п. Натомість суттєво зросла частка непрацюючих кредитів, а саме у 2020 р. з 4,3% до 11,2%, тобто на 6,9 п.п. Зменшилася також частка працюючих кредитів у іноземній валюті, а саме у 2020 р. з 29,7% до 28,4%, тобто на 1,3 п.п, зачимо також зменшення непрацюючих кредитів у іноземній валюті з 4,1% до 1,2%, на 2,9 п.п. за рахунок стабільності курсу валют. За несприятливого сценарію кредитний ризик за всіма кредитами банку збільшиться у 2018 р. на 14,6%, у 2019 р. – 16,6% та у 2020 році на 17,4%. Як показало стрес-тестування, за несприятливого сценарію, а саме погіршенню на 10%, тягне за собою досить суттєву частку міграції кредитів у NPL, тому менеджменту банку варто не допускати можливого розвитку події та на управлінському рівні запобігати ймовірності виникнення несприятливого сценарію. Банку, задля його уникнення ми пропонуємо, по-

перше дотримуватися кредитної політики в сфері управління дохідністю та ризиками кредитного портфеля та по-друге проводити ретельний контроль кредитних операцій, щоб унеможливити несприятливий розвиток подій.

По результату стрес-тестування кредитного ризику та в процесі дослідження кредитного портфеля АТ «ОТП Банк» були ідентифіковані наступні проблеми в його діяльності:

По-перше, значна залежність кредитного портфелю банку від зовнішніх чинників, таких як зміна курсу валют, інфляція, політичні нестабільності в країні тощо, що в свою чергу впливає на збільшення проблемних кредитів в банку.

По-друге, надмірна залежність банку, зокрема в кредитному напрямку від невеликого числа кредиторів або вкладників однієї галузі чи регіону країни, адже рівень ризику прямо залежить від ступеня концентрації, проте банк дотримується встановлених НБУ нормативів кредитного ризику та намагається не допускати подібного ризику.

По-третє, недосконалість законодавчої та нормативної бази щодо регулювання та управління ринком кредитування, зокрема відсутність єдиного закону чи положення НБУ «Про кредитування», зокрема ВРУ за останні пів року майже не розглядає нові законопроекти у даній сфері, проте останні прийняті закони 6 місяців тому стосувалися удосконаленню заходів впливу та нагляду з боку НБУ, а також у частині зменшення проблемних валютних кредитів.

По-четверте, недостатній рівень розвитку інфраструктури ринку кредитування (низький рівень охоплення позичальників кредитними бюро, відсутність єдиного бюро кредитних історій, низький рівень автоматизації процесів прийняття рішень про видачу кредитів).

По-п'яте, відсутність уніфікованих та загальноприйнятих стандартів у проведенні стрес-тестування, адже ті рекомендації, які наведені НБУ не містять практичної складової через відсутність конкретного економіко-математичного інструментарію.

Попри те, що в АТ «ОТП Банк», як показало дослідження проблемна заборгованість за кредитами з кожним роком зменшується та зокрема можна

відзначити ефективні дії менеджменту банку в управлінні проблемними кредитами, варто відзначити, що з метою управління проблемними активами іноземні банки використовують зовнішні методи управління ними, такі, як передача їх в управління третій особі (колектору) та продаж їх непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу. Це дозволяє не збільшувати обсяги резервів під проблемні кредити, а також зменшувати обсяги операційних та виробничих витрат. Внутрішньобанківські методи управління проблемними активами передбачають раннє регулювання ризик менеджерів банку на погіршення обслуговування позичальниками кредитів та реабілітацію кредитної заборгованості. Зокрема, визначають наступні напрямки реструктуризації боргів, які ми можемо рекомендувати застосовувати банкам у процесі управління проблемними кредитами:

1. Пролонгація строків кредитування;
2. Відтермінування сплати за кредитом («кредитні канікули»);
3. Зниження відсоткових ставок за кредитом;
4. Конвертація валютних кредитів;
5. Зменшення основної суми боргу [22, с. 120].

Зростання проблемної заборгованості насамперед спричиняє збільшення обсягу втрат банку, пов'язаних із неповерненням суми основного боргу та відсотків за кредитом. По-друге, призводить до появи додаткових операційних витрат, що стосуються повернення проблемного кредиту, замороження коштів у неприбуткових активах, що зумовлює зменшення прибутковості банку, погіршення стану ліквідності та зниження якості його активів та по-третє, негативно відображається на репутації банку, його рейтингах, що викликає зниження рівня довіри з боку вкладників та інвесторів.

Для АТ «ОТП Банк» активна робота з проблемною заборгованістю є обов'язковою в процесі аналізу та управління кредитним портфелем. Тому, банківський менеджмент змушений удосконалювати власну систему управління проблемними кредитами клієнтів. На нашу думку, для АТ «ОТП Банку» найбільш дієвими будуть методи реструктуризації заборгованості, які банк зараз

дієво використовує та активізації претензійно-позовної його роботи щодо проблемних кредитів. У випадку, якщо завдяки використанню цих методів не відбувається погашення боргу, то банк повинен використовувати метод управління проблемною заборгованістю клієнтів через продаж заборгованості по кредиту третій особі.

До основних методів управління проблемними кредитами на нашу думку, можна віднести 2 загальні методи:

1. Метод реабілітації (розроблення спільного з позичальником плану заходів щодо повернення кредиту на умовах, які задовольняють обидві сторони, зокрема реструктуризація кредиту);
2. Метод ліквідації (повернення кредиту шляхом проведення процедури банкрутства та продажу активів позичальника колекторським агентствам).

У ході дослідження виявлено, що на перший погляд, проблема ресурсного забезпечення банків пов'язана лише з ризиком ліквідності, проте вона спричиняє збільшення рівня і кредитного ризику. Це обумовлено тим, що з метою залучення депозитів банки підвищують процентні ставки, що призводить до підвищення ставок за кредитами та ускладнює виконання позичальниками своїх зобов'язань. Тому вирішення проблеми ресурсного забезпечення тісно пов'язане зі зниженням загального рівня кредитного ризику та залежності банків від психологічних факторів, що впливають на поведінку населення.

АТ «ОТП Банк» та іншим банкам України при управлінні кредитним портфелем, ми можемо порекомендувати такі заходи щодо подолання вищенаведених проблем та мінімізації ризиків:

- ❖ посилений моніторинг всіх ділових відносин із клієнтом, зокрема шляхом щомісячного контролю своєчасності погашення заборгованості за кредитами, особливо які відносяться до «великих», а також виявлення та попередження на початкових етапах можливих прострочень та якнайшвидше їх погашення шляхом нагадувальних дій банком клієнту – смс інформування, дзвінок з банку кредитного менеджера тощо;

- ❖ вжиття посиленних заходів для встановлення особи та/або інформації про високоризикового клієнта, а саме належна перевірка оригіналів документів майбутнього позичальника працівниками фронт офісу та перевірка клієнта у різних базах працівниками ризик-менеджменту банку, а саме: перевірка кредитної історії, можливого правопорушення закону чи інших судових позовів, тощо;
- ❖ подальше удосконалення наявної методичної бази для управління кредитним ризиком банку, в т.ч. на державному рівні удосконалення законодавчої бази шляхом внесення доповнень у існуючі законодавчі акти або ж створення нового закону «Про кредитування» з усіма необхідними положеннями, а також банку рекомендовано розробити власну систему оцінки ризиків на основі існуючих статистичних моделей, що дасть змогу прогнозувати можливі майбутні втрати;
- ❖ задля зниження валютного ризику, рекомендуємо банку, по-перше, надавати позички в одній валюті з можливістю погашення в іншій з урахуванням форвардного курсу, зафіксованого в кредитному договорі. Такі заходи дають змогу банку застрахуватися від можливого падіння курсу валюти, в якій надано кредит та по-друге застосовувати страхування валютного ризику шляхом передачі банком усього ризику страховій компанії;
- ❖ банку необхідно постійно вживати заходів щодо збільшення обсягів довгострокових залучених коштів задля підтримання на прийнятному рівні ризику ліквідності шляхом рівномірності строків залучених та позикових коштів, що сприятиме зменшенню витрат та підвищенню прибутковості банку, адже на сьогодні як показало дослідження залучені кошти до 1 місяця становлять 97-99%, попри те, що кредити надаються в основному від 3 місяців до 5 років;
- ❖ зменшувати кредитний ризик шляхом забезпечення кредитів заставою нерухомості чи іншого виду забезпечення, адже частка забезпечених

кредитів в АТ «ОТП Банк» у 2020 році становить лише 64%, попри те, що у 2019 році їх частка становила 69%.

Вирішення наведених проблем шляхом певних рекомендацій та управлінських дій сприятиме підвищенню якості кредитного портфеля банків, в т.ч. АТ «ОТП Банк».

Мінімізація ризиків поділяється на дві групи методів:

1 група - об'єднує множину управлінських інструментів, включно з аналізом кредитоспроможності позичальника, лімітуванням, диверсифікацією та концентрацією, які направлені на зниження ймовірності настання несприятливих подій.

2 група - направлена на зниження негативного впливу ризиків на діяльність банку. До них відносять: страхування, штрафні санкції, резервування, реструктуризацію заборгованості тощо.

Варто погодитися, що управління кредитними ризиками має здійснюватися як на рівні окремої позики, так і кредитного портфеля.

Будь-яке рішення щодо здійснення кредитної операції має ґрунтуватись на результатах аналізу співвідношення очікуваного доходу та ризику. Проведений аналіз показав, що АТ «ОТП Банк» веде досить ефективну управлінську діяльність в сфері рівноваги між дохідністю та ризиками кредитного портфелю і на наш погляд кардинально змінювати банку нічого не потрібно. Проте все ж, з метою підвищення ефективності управління кредитним портфелем АТ «ОТП Банк», ми пропонуємо здійснити ряд кроків на його рівні, а саме:

1. врегулювати концентрацію кредитів за сферами діяльності та цільовим призначенням з метою кредитування найменш ризикових сфер діяльності, таких як: сільське господарство, фінансові, комп'ютерні та телекомунікаційні послуги;
2. застосувати системний підхід до управління ризиками, тобто шляхом взаємозв'язку усіх підрозділів банку причетних до менеджменту та управління ризиками;

3. зменшити частку валютних кредитів у структурі кредитного портфеля та за допомогою такого методу, як конвертація у гривневі кредити на управлінському рішенні переглянути дану систему;
4. внести зміни до кредитної політики банку відповідно до обраної стратегії кредитування, яка періодично коригується з урахуванням ринкової ситуації та задовольняє оптимальним показникам кредитного ризику, ліквідності та дохідності, зокрема це перегляд відсоткових ставок за кредитами, вимоги до майбутніх позичальників тощо;
5. провести підбір та підготовку кваліфікованого персоналу, який буде виконувати ідентифікацію потенційних клієнтів і аналіз перспектив їх кредитування, адже саме працівники відділення банку проводять первинну перевірку позичальників.

Отже, запропоновані заходи щодо вдосконалення управління кредитним портфелем банку передбачають оптимізацію кредитного портфеля, а також розробку заходів щодо зниження ризиків кредитного портфеля та ризиків конкретного позичальника та тим самим збільшують дохідність банку.

Таким чином, формування та управління кредитним портфелем є основою ефективного управління кредитами. Управління портфелем є особливо актуальним у зв'язку з диверсифікацією банками своїх операцій, воно міцно пов'язане з процесами стратегічного планування. Вжиття зазначених заходів дасть змогу мінімізувати кредитні ризики в банківській сфері, зменшити кількість проблемної заборгованості, відповідно, збільшити прибутковість банківської установи.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Проведене дослідження дозволило зробити наступні висновки:

1) Кредитний портфель – це сукупність наданих позичок банком, класифікованих за різними критеріями, для отримання прийняттого рівня доходу в межах «апетиту» його до кредитного ризику. В даному визначенні «дохід-ризик» взаємопов'язані між собою при проведенні банком кредитних операцій.

2) Кредитний портфель у структурі балансу банку розглядається як єдине ціле та складова частина активів, зокрема він займає більше половини відсотків активів банку з відповідним рівнем доходності та ризику.

3) При управлінні кредитним портфелем кожен банк в своїй кредитній політиці визначає тип портфеля, зокрема є наступні: портфель доходу, портфель ризику та збалансований портфель. Також варто відзначити, що існує досить розгалужена та диверсифікована за різними ознаками класифікація кредитного портфеля, що дозволяє клієнтам обирати найбільш прийнятні для них умови, а банку дозволить збільшити доходність за рахунок надання нових позик.

4) За результатами проведеного аналізу АТ «ОТП Банк» можна зробити висновок, що даний банк функціонує стабільно та прибутково протягом своєї діяльності. Кредитний портфель банку з кожним роком збільшується, за період з 2017 р. по 2020 р. він зріс з 17 421 млн грн до 27 638 млн грн, тобто приблизно на 37%.

5) АТ «ОТП Банк» дотримується встановлених НБУ нормативів кредитного ризику та проаналізувавши коефіцієнти доходності та ризику кредитного портфеля, можна сказати, що банк демонструє позитивну динаміку, зокрема збільшує доходність за прийняттого рівня ризику.

6) В дослідженні було проаналізовано частку непрацюючих кредитів в портфелі банку, адже зокрема з цим показником тісно пов'язаний кредитний ризик, зокрема як показало дослідження частка непрацюючих кредитів в банку з кожним роком зменшується з 44,02% у 2017 році до 27,86% у 2020 р., що може свідчити про досить дієві управлінські рішення у цьому напрямку.

7) Аналіз ризику ліквідності та валютного ризику, які безпосередньо впливають на кредитний портфель банку показав, що дані ризики не несуть суттєвої загрози кредитному портфелю, зокрема валютний ризик з кожним роком зменшується, адже збільшується частка гривневих кредитів з 68,9% у 2018 р. до 76,1% у 2020 р та в свою чергу поступово скорочується частка валютних кредитів в кредитному портфелі банку.

8) Провівши стрес-тестування кредитного ризику кредитного портфеля банку при несприятливому сценарії зі зростанням кредитного ризику на 10%, ми отримали досить чуттєву різницю у збільшенні частки NPL, тому менеджменту банку потрібно не допускати можливості виникнення несприятливого сценарію.

9) АТ «ОТП Банк» можна запропонувати такі заходи, які спрямовані на вдосконалення управління кредитним портфелем, а саме:

- регулювати концентрацію кредитів за сферами діяльності та цільовим призначенням з метою кредитування найменш ризикових сфер діяльності, таких як: сільське господарство, фінансові, комп'ютерні та телекомунікаційні послуги
- застосувати системний підхід до управління ризиками, тобто шляхом взаємозв'язку усіх підрозділів банку причетних до менеджменту та управління ризиками;
- зменшувати кредитний ризик шляхом забезпечення кредитів заставою нерухомості чи іншого виду забезпечення
- зменшити частку валютних кредитів у структурі кредитного портфеля та за допомогою такого методу, як конвертація у гривневі кредити на управлінському рішенні переглянути дану систему;
- подальше удосконалення наявної методичної бази для управління кредитним ризиком банку, в т.ч. на державному рівні удосконалення законодавчої бази шляхом внесення доповнень у існуючі законодавчі акти або ж створення нового закону «Про кредитування» з усіма необхідними положеннями, а також банку рекомендовано розробити власну систему

оцінки ризиків на основі існуючих статистичних моделей, що дасть змогу прогнозувати можливі майбутні втрати;

- внести зміни до кредитної політики банку відповідно до обраної стратегії кредитування, яка періодично коригується з урахуванням ринкової ситуації та задовольняє оптимальним показникам кредитного ризику, ліквідності та дохідності, зокрема це перегляд відсоткових ставок за кредитами, вимоги до майбутніх позичальників тощо;
- провести підбір та підготовку кваліфікованого персоналу, який буде виконувати ідентифікацію потенційних клієнтів і аналіз перспектив їх кредитування, адже саме працівники відділення банку проводять первинну перевірку позичальників.

10) Банк в своїй управлінській діяльності використовує досить чіткі та правильні методи, адже з кожним роком збільшується дохідність кредитного портфеля за дотримання прийнятних та досить не високих ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст.356.
2. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5-6. Ст.30.
3. Про організацію формування та обігу кредитних історій: Закон України від 23.06.2005 р. № 2704-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. №32. Ст.421.
4. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: Постанова Правління НБУ від 11.06.2018 р. №64.
5. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова Правління НБУ від 30.06.2016 р. № 351.
6. Постанова Правління НБУ від 28.08.2001р. № 368 «Про затвердження Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління НБУ від 28.08.2001р. № 368.
7. Арбузов С.Г., Колобов Ю.В., Міщенко В.І. Банківська енциклопедія. Київ: Центр наукових досліджень Національного банку України. Знання. 2011. 504 с.
8. Бобиль В.В. Сучасний ризик–менеджмент у банківській діяльності. *Вісник Національного банку України*. 2008. №11. С. 28–32.
9. Бровко Л.І. Аналіз кредитного портфеля комерційних банків України в сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2018. № 11. С. 85-89.
10. Брус С. І. Зменшення обсягів проблемних кредитів в Україні в умовах обмеженого інструментарію. *Фінанси України*. 2017. № 7. С. 76-90.
11. Бугель Ю.В. Основні методологічні шляхи вдосконалення сучасних методів оцінки кредитоспроможності позичальника. *Банківська справа*. 2007. №4. С. 54-59.
12. Бугель Ю.В. Поняття кредитного портфеля комерційного банку та необхідність управління ним. *Світ фінансів*. 2011. №2. С. 98-107.

13. Бугель Ю. В. Управління кредитним портфелем комерційного банку в ринкових умовах господарювання: автореферат. Київ. 2009. С. 22.
14. Бухвальд Б. Техника банковского дела. Пер. с немец. Сирии. 2002. С. 257
15. Вовк В.Я., Хмеленко О.В. Кредитування і контроль: навч. посіб. Київ. Знання. 2008. С. 463.
16. Волкова В.В. Практичне застосування моделі оцінки ризику кредитного портфелю банку. *Фінанси, облік, банки*. 2014. №1 (20). С. 71-79.
17. Волкова В.В. Методичні аспекти управління ризиком кредитного портфеля банку. *Економіка і організація управління*. 2016. № 1 (21). С. 45-52.
18. Габбард Р.Г. Гроші, фінансова система та економіка: підручник. Київ. КНЕУ, 2004. С. 889.
19. Герасимович А.М, Парасій-Вергуненко І.М. Кочетков В.М. та ін. Аналіз банківської діяльності: підручник. Київ. КНЕУ. 2010. С. 599.
20. Голуб В.М. Управління кредитним портфелем комерційного банку: *автореф. дис. канд. екон. наук «Фінанси, грошовий обіг і кредит»*. Київ. КНЕУ. 2004. С. 19.
21. Гребеник Т.В. Управление качеством кредитного портфеля коммерческого банка в период посткризисного развития: диссертация. Москва. 2014. С. 214.
22. Григораш Т. Ф. Пільгуй С.С. Банківське кредитування в Україні: сучасний стан, основні проблеми та шляхи їх вирішення. *Економічний простір*. 2012. № 62. С. 119–124.
23. Гринько О.Л. Управління кредитним ризиком банку на основі методу диверсифікації. *Світ фінансів*. 2010. № 3. С. 99-105.
24. Демчук Н.І, Коваль А.М. Менеджмент кредитного портфеля банку. *Серія економічні науки. Випуск 23. Частина 1*. 2017. С. 154-157
25. Дзюблюк О.В. Механізм забезпечення якості кредитного портфеля й управління кредитним ризиком банку в період кризових явищ в економіці. *Журнал європейської економіки*. 2010. № 1. С. 108-125.

26. Єпіфанов А.О., Васильєв Т.А. Управління ризиками банків: монографія у 2 томах. Т. 1. *Управління ризиками базових банківських операцій*. Суми. 2012. С. 283.
27. Затворницький К.С. Критерії оцінки якості кредитного портфеля банку. *Фінансовий простір*. 2018. № 4 (32) . С.99-106.
28. Квасницька Р.С., Хаврус І.В. Управління ризиками як елемент забезпечення фінансової стійкості комерційного банку. 2010. № 3. С. 146-149.
29. Квасницька Р. С., Кунда Н.В. Управління кредитними ризиками в банківській системі. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 6. С. 245-249.
30. Коваленко В.В. Управління кредитним портфелем в умовах фінансової невизначеності функціонування банків. *Регіональна економіка та управління*. 2016. №1. С. 60-63.
31. Коробова Г. Г. Банковское дело: навч. посіб. Москва. 2010. С.751.
32. Ковальов П.П. Методи підвищення кредитної безпеки. *Банківська практика за кордоном*. 2005. № 6. С. 36-41.
33. Косова Т.Д. Аналіз банківської діяльності: навч. посіб. Київ. *Центр учбової літератури*. 2011. С. 486.
34. Крамаренко О.М., Лаврентович Ю.І. Кредитування і контроль : навч. посіб. Миколаїв. 2011. С.105.
35. Криклій О.А. Управління кредитним ризиком банку: монографія. Суми. ДВНЗ «УАБС НБУ». 2008. С.86.
36. Крючко Л. С., Сидоренко А.В. Управління кредитним портфелем комерційного банку. *Економіка та суспільство*. 2017. № 13. С. 1139—1142. URL: [http:// www.economyandsociety.in.ua/journal/13_ukr/191.pdf](http://www.economyandsociety.in.ua/journal/13_ukr/191.pdf).
37. Кунцевич В.О. Аналіз сучасного методологічного забезпечення оцінки ризиків, пов'язаних із кредитуванням підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2007. №11. С. 80-86.
38. Лапушта М.Г., Никольский П.С. Современный финансово-кредитный словарь. 3-е изд., доп. Москва. 2014. С. 568.

39. Малахова О.Л. Напрями оптимізації роботи банків щодо управління кредитним ризиком. *Світ фінансів*. 2010. № 2 (15). С. 101 – 112.
40. Масалигіна В.В., Деркач А.А. Теоретико-методологічні підходи до управління кредитним портфелем комерційного банку. *Вісник економіки транспорту та промисловості*. 2016. №56. с. 145-152.
41. Міжнародне бюро кредитних історій. URL: <https://credithistory.com.ua/ua/golovna/zaemshchikam/o-kompanii>
42. Молдавська О. В., Демиденко А.В. Статистична оцінка якості кредитної діяльності банків України. *Проблеми економіки*. 2013. № 3. С. 282 - 288.
43. Нідзельська І.А. Кредитні ризики та їх наслідки для банківської системи України. *Банківська справа*. 2009. № 8. С. 102 - 108.
44. Ніколаєнко Ю.В. Економічна сутність кредитного ризику в банківській сфері: особливості і проблеми. *Економіка та держава*. 2015. №12. С. 42 - 45.
45. Офіційний сайт НБУ. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
46. Офіційний сайт АТ «ОТП Банк». URL: <https://www.otpbank.com.ua/about/informations/annual-reports/>
47. Перше всеукраїнське бюро кредитних історій. URL: <http://main.pvbki.com/ukr/about/pro%20buro/>
48. Прийдун Л.І. Оцінка зарубіжного досвіду мінімізації рівня проблемної заборгованості у кредитних операціях банків. *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє*. 2011. № 16. С. 201 - 209.
49. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник. 3-тє вид., доп. і перероб. Київ. КНЕУ. 2012. С. 338.
50. Рясних Є. Г., Пономарьов А.А, Микитин М.О. Система управління кредитним портфелем у комерційному банку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2. С. 146 - 149.
51. Семенча І.Є. Ткачова А.А. Управління кредитним портфелем банку в сучасних економічних умовах в Україні: проблеми та шляхи їх подолання. *Ефективна економіка*. 2014. №6. С. 42 – 54.

52. Стешенко О.Д., Нікітенко А.П. Управління кредитним ризиком комерційного банку. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. №42. С. 327-330.
53. Тарануха І.Ю. Управління кредитними ризиками як необхідна складова врегулювання проблемної заборгованості банків. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 20. С. 63 - 65.
54. Тептя О.В. Організація системи управління кредитним портфелем у комерційному банку. *Економічні науки*. 2010. № 5. С. 141 - 144.
55. Тисячна Ю.С. Методичні підходи до оцінки якості кредитного портфеля банку. *Проблеми економіки*. 2014. № 1. С. 278-283.
56. Українське бюро кредитних історій. URL: <https://www.ubki.ua/about-company?curtab=1>
57. Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework – Comprehensive Version. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs54.htm>.
58. Vivien BRUNEL. Credit Value at Risk (CVaR). *IMA: Journal of Management Mathematics*. 2016. 19 p. URL: <http://vivienbrunel.free.fr/Other/CreditVaR>
59. Nicklas Larsen, Helmut Mausser. Algorithms for optimization of valueat-risk. *FEES*. Chapter 8. 2015. P. 129-153 URL: <http://www.pacca.info/public/files/docs/public/finance/Active%20Risk%20Management/Uryasev%20%20Algorithms%20Optimization%20VaR>
60. Online resource. What is Value at Risk. URL:<https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/trading-investing/value-at-risk-var>.
61. Online resource. Value-at-risk (VAR). URL:<https://www.risk.net/definition/value-at-risk-var>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Визначення поняття «кредитний портфель банку» у роботах науковців*

Автор	Визначення
Примостка Л.О. [49, с.125]	Сукупність усіх кредитів, наданих банком для одержання доходів.
Герасимович А.М. [19, с.132]	Сукупність виданих позик, які класифікуються на основі різних критеріїв, пов'язаних з різними чинниками кредитного ризику або зі способами захисту від нього.
Бугель Ю.В. [13, с.6]	Сукупність наданих банком позичок, сформовану з метою отримання прийняттого рівня доходу та забезпечення платоспроможності банку при мінімальному рівні кредитного ризику.
Голуб В.М. [20, с.19]	Сукупність відносин між кредитором і позичальниками, які виникають у процесі руху тимчасово вільних грошових коштів.
Лапуста М.Г. і Нікольський П.С. [38, с. 216]	Сукупність вимог банку за кредитами, які класифіковані за критеріями, пов'язаними із різними факторами кредитного ризику або способами захисту від нього.

*Примітка: складено автором

Класифікація кредитного портфелю за різними ознаками*

Критерій класифікації	Класифікація
1. За суб'єктами кредитування	<ul style="list-style-type: none"> • кредити юридичним особам; • позики фізичним особам; • міжбанківські кредити.
2. За валютою	<ul style="list-style-type: none"> • національна валюта; • іноземна валюта (в т.ч. ВКВ та НКВ); • змішане кредитування.
3. За ступенем ризику:	<ul style="list-style-type: none"> • стандартні • під контролем • субстандартні • сумнівні • безнадійні
4. За строком використання	<ul style="list-style-type: none"> • строкові • безстрокові
5. За строком надання:	<ul style="list-style-type: none"> • довгострокові; • короткострокові.
6. За галуззю:	<ul style="list-style-type: none"> • сільському господарству; • торгівлі; • фізичним особам; • сфері послуг • тощо
7. Залежно від наявності і характеру забезпечення:	<ul style="list-style-type: none"> • забезпечені позики; • незабезпечені позики;

*Примітка: складено автором за даними [49]

Принципи управління кредитним портфелем банку*

*складено автором на основі [21]

Основні фактори впливу на кредитний портфель банку*

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
<ul style="list-style-type: none"> • Інфляція • Попит та пропозиція позичкового фонду країни • Конкуренція на ринку банківських послуг • Кон'юнктура попиту на кредитні ресурси та їхня пропозиція на ринку	<ul style="list-style-type: none"> • Наявність капіталу • Ступінь ризикованості та прибутковості різних видів позичок • Забезпеченість ресурсною базою банку • Здатність та досвід банківського персоналу • Ступінь упровадження інноваційних банківських технологій, продуктів, послуг

*Примітка: складено автором на основі [27, с. 100]

**Сутність, алгоритм розрахунку та рекомендоване значення
показників ризику та дохідності кредитного портфеля***

Показник	Формула розрахунку	Характеристика	Рекомендоване значення
1. Коефіцієнт дохідності кредитного портфеля (Кд)	$K_d = \frac{\text{Відсотковий дохід банку}}{\text{Кредитний портфель}}$	<p>Даний коефіцієнт характеризує дохідність кредитного портфеля і показує, скільки банк отримає доходів з кожної гривні виданих кредитів. Застосування даного показника дає змогу здійснити аналіз дохідності різних напрямів розміщення позик й оптимізувати напрями їх використання, віддаючи перевагу більш дохідним. Саме цей показник, на нашу думку, є найбільш прийнятним індикатором дохідності кредитного портфеля банку. Чим вищим є значення цього показника, тим більший дохід приносять банку кредитні операції, що є позитивно для банку [19, с. 239].</p>	<p>Оптимальне значення даного показника 15-25%.</p>
2. Частка процентних доходів у загальній сумі доходів (Кпд)	$K_{вк} = \frac{\text{Процентні доходи}}{\text{Доходи}}$	<p>Коефіцієнт характеризує частку доходів, отриманих банком від надання кредитів у загальних доходах банку. Аналізуючи його, доцільно порівняти значення даного показника зі значенням коефіцієнта кредитної активності. Якщо коефіцієнт питомої ваги кредитних доходів вищий коефіцієнта питомої ваги кредитів у дохідних активах, це свідчить про те, що ефективність кредитних операцій вища, ніж ефективність інших банківських операцій. [19, с. 239]</p>	<p>Оптимальне значення понад 90%.</p>

Продовження дод. Д

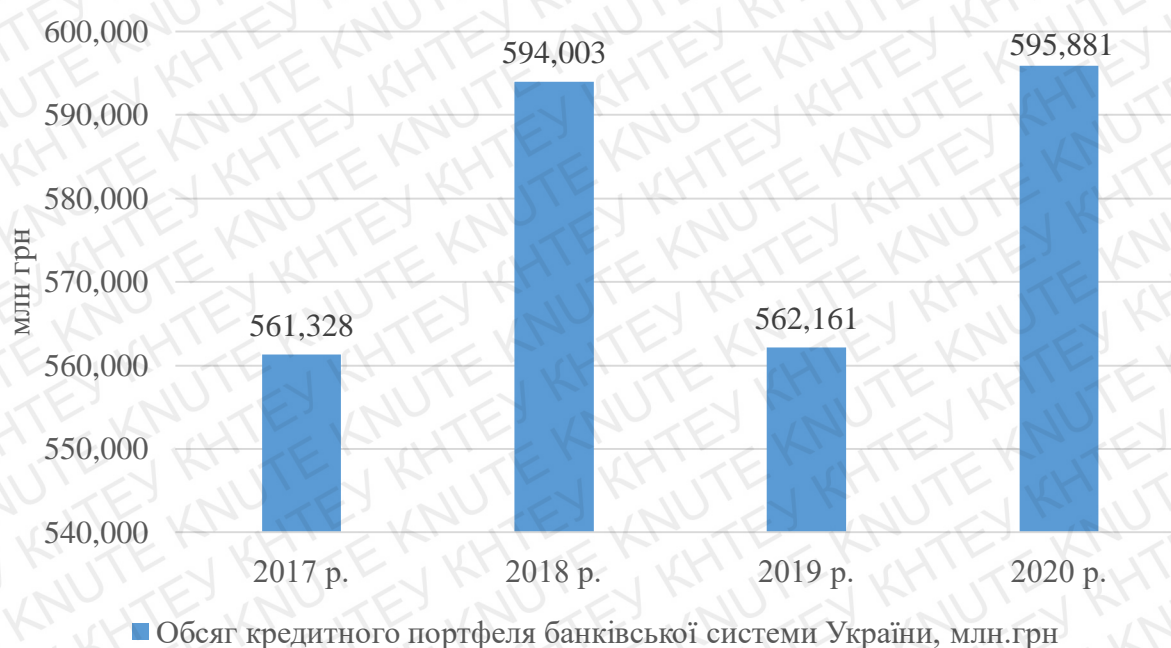
3. Чиста процентна маржа (Чпм)	$\text{Чпм} = \frac{\text{Процентні доходи} - \text{Процентні витрати}}{\text{Активи}}$	<p>Чиста процентна маржа дає змогу оцінити здатність банку утворювати чистий процентний дохід від активних операцій, до складу якого входить, зокрема і кредитний портфель. Аналізуючи чисту процентну маржу, слід брати до уваги її призначення: маржа слугує для покриття витрат банку і ризиків. Зменшення процентної маржі сигналізує про загрозу банкрутства. Основними причинами зменшення процентної маржі є: зниження процентних ставок за кредитами, скорочення питомої ваги дохідних активів у загальному їх обсязі, хибна процентна політика тощо [33, с. 309].</p>	<p>Оптимальним значенням показника є 4,5 %.</p>
4. Коефіцієнт покриття кредитного портфелю власним капіталом (Квк)	$\text{Квк} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Кредитний портфель}}$	<p>Даний коефіцієнт характеризує якість кредитного портфеля з погляду його захищеності власним капіталом і показує, скільки власних коштів припадає на одну гривню виданих кредитів. Зростання даного коефіцієнта є підтвердженням того, що посилюється захищеність кредитів власним капіталом, а нарощення власного капіталу, в свою чергу, є позитивним явищем для банку. [16, с. 73]</p>	<p>Оптимальне значення показника більше 20%.</p>
5. Коефіцієнт якості кредитного портфеля (Кя)	$\text{Кя} = \frac{\text{Резерв для покриття втрат від кр. опер.}}{\text{Кредитний портфель}}$	<p>Коефіцієнт характеризує якість кредитного портфеля з позиції ризиковості ілюструє частку класифікованих кредитів за рівнем ризику в загальній сумі кредитного портфеля банку [16, с. 73].</p>	<p>Оптимальне значення показника становить 0,9 – 5%.</p>

Продовження дод. Д

6. Коефіцієнт кредитної активності (Ка)	$Ka = \frac{\text{Кредитний портфель}}{\text{Активи}}$	Значення кредитної активності вище 75 % свідчить про агресивну, ризиковану кредитну політику банку та недостатню диверсифікацію активів, тому кожен банк самостійно визначає прийнятну для нього політику кредитної активності [16, с. 73].	Оптимальне значення питомої ваги кредитних вкладень у загальних активах 65-75 %.
7. Коефіцієнт проблемних кредитів (Кпк)	$K_{пк} = \frac{\text{Проблемні кредити}}{\text{Кредитний портфель}}$	Даний коефіцієнт характеризує частку проблемних кредитів у загальній сумі кредитного портфеля. Зростання значень цього показника свідчить про збільшення рівня кредитного ризику та неефективне управління кредитним портфелем банку [19].	Оптимальне значення показника не більше 10 %.
8. Коефіцієнт покриття очікуваних збитків (Кпз)	$K_{пз} = \frac{\text{Обсяг резервів}}{\text{Чистий кредитний ризик}}$	Коефіцієнт покриття очікуваних збитків за позиками, характеризує рівень покриття кредитів сформованими резервами, які знаходяться в групі дефолту, тобто визнані як такі, що не будуть повернені, та коли є підстави списувати такі кредити за рахунок резервів.	Оптимальне значення понад 100%.
9. Коефіцієнт збитковості позик (Кзп)	$K_{зп} = \frac{\text{Збиткові позики}}{\text{Заг. обсяг позик}}$	Коефіцієнт збитковості визначає частину позик, які за певний період призвели до збитку. Зростання цього показника може свідчити про погіршення політики повернення допустимого рівня ризику.	Оптимальне значення до 50%.

*Примітка: складено автором на основі даних [49]

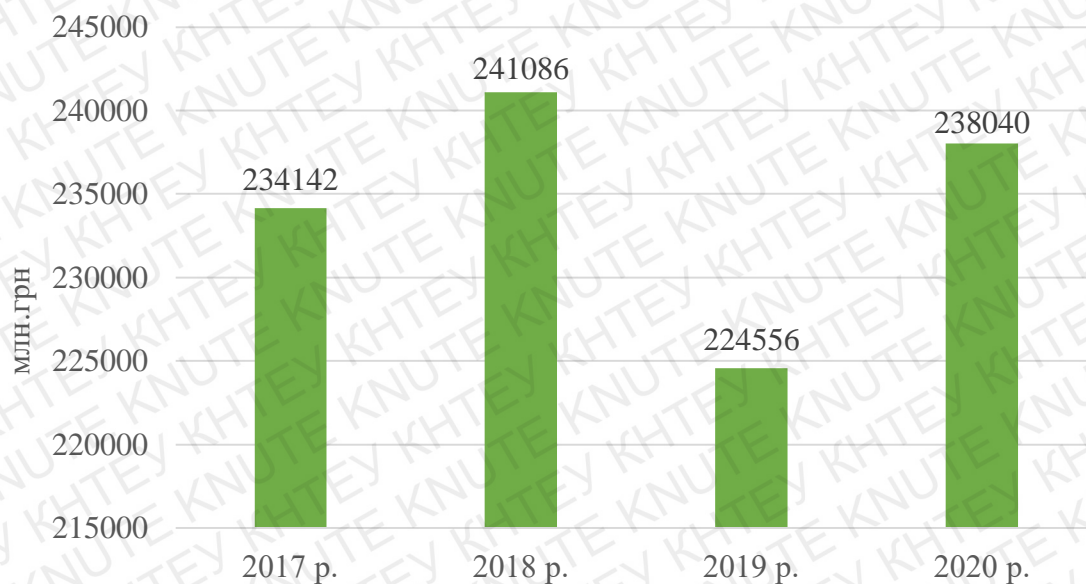
**Динаміка кредитного портфеля банківської системи України
за 2017-2020 рр (станом на 31.12), млн грн***

*Примітка: складено автором на основі даних [45]

**Обсяг кредитного портфеля банків іноземних банківських груп
за 2017 – 2020 рр. (станом на 31.12), млн грн***

■ Обсяг кредитного портфеля банків іноземних банківських груп, млн.грн

*Примітка: складено автором на основі [45]

**Динаміка коефіцієнтів дохідності кредитного портфеля банків
іноземних банківських груп за 2018 – 2020 рр. (станом на 31.12)***

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення (2020-2019 рр.)	
				абсолютне	%
Коефіцієнт дохідності кредитного портфеля	19,8	22,9	18,8	-4,1	-17,9
Частка процентних доходів у загальній сумі доходів	94,2	96,4	88,5	-7,9	-8,2
Чиста процентна маржа	7,9	7,6	5,7	-1,9	-25,0
Коефіцієнт збитковості позик	38,5	32,5	27,9	-4,6	-14,2
Коефіцієнт кредитної активності	58,3	50,5	43,3	-7,2	-14,3

*Розраховано автором на основі даних [45] та формул, наведених в дод. Д.

**Динаміка коефіцієнтів ризиків кредитного портфеля банків
іноземних банківських груп за 2018 – 2020 рр. (станом на 31.12)***

Показники	2020 р.	2019 р.	2018 р.	Відхилення (2020-2019 рр.)	
				абсолютне	%
Коефіцієнт покриття кредитного портфелю власним капіталом	25,1	32,4	32,6	0,2	0,6
Коефіцієнт покриття збитків за позиками резервом	138,4	126,3	128,1	1,8	1,4
Коефіцієнт якості кредитного портфеля	53,3	41,1	35,7	- 5,4	-13,1
Коефіцієнт проблемних кредитів	23,1	16,0	12,3	-3,7	-23,1
Коефіцієнт покриття очікуваних збитків	141,9	132,7	137,2	-9,5	-16,8

*Примітка: розраховано автором на основі даних [45] та формул, наведених в дод. Д.

Розмір кредитного ризику за класами боржника – фізичної особи банків іноземної банківської групи за 2018-2020 рр. (станом на 31.12), млн грн*

Роки	Розмір кредитного ризику за класами боржника – фізичної особи				
	1 клас	2 клас	3 клас	4 клас	5 клас
2018 р.	36 626	1 172	353	298	18 415
2019 р.	42 863	1 610	626	429	26 441
2020 р.	49 456	1 624	719	443	24 953

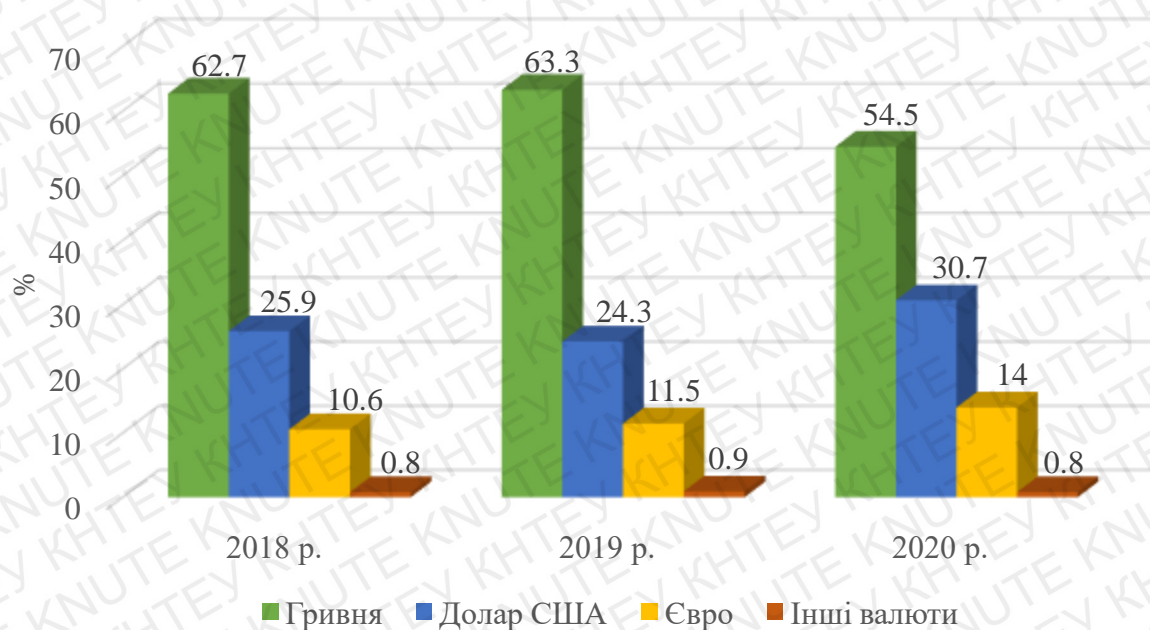
* Примітка: складено автором за даними [45]

**Розмір кредитного ризику за класами боржника – юридичної особи
АТ «ОТП Банк» та банків іноземної банківської групи за 2018-2020 рр.
(станом на 31.12), млн грн***

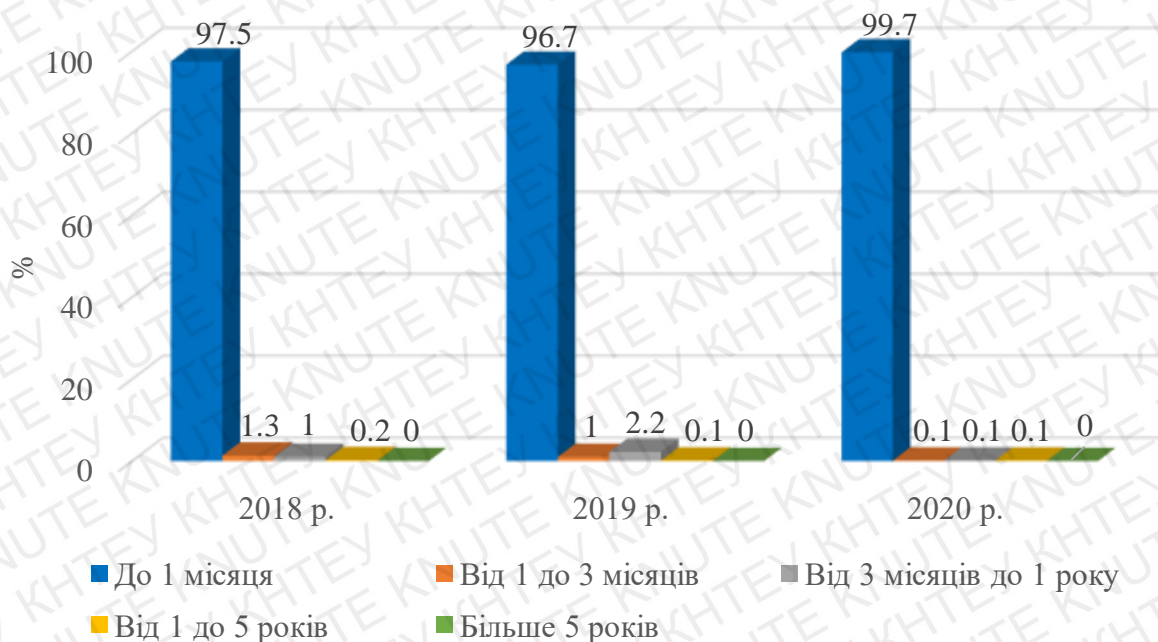
Розмір кредитного ризику за класами боржника – юридичної особи										
	1 клас	2 клас	3 клас	4 клас	5 клас	6 клас	7 клас	8 клас	9 клас	10 клас
1. АТ «ОТП Банк»										
2018 р.	1 538	1 949	4 197	3 459	1 954	982	132	269	915	3 006
2019 р.	774	4 537	3 805	3 587	1 631	456	71	24	2 481	2 092
2020 р.	968	3 493	4 669	5 888	2 551	431	196	73	1 863	1 854
2. Банки іноземної банківської групи										
2018 р.	15 381	34 712	41 439	43 239	21 111	9 858	2 718	1 411	9 254	97 993
2019 р.	14 027	28 425	45 768	27 286	19 942	7 102	2 673	1 602	14 084	81 017
2020 р.	11 912	33 733	47 786	35 388	25 658	8 812	2 192	421	12 447	70 938

* Примітка: складено автором за даними [45]

**Динаміка структури залучених коштів АТ «ОТП Банк» за 2018 – 2020 рр.
(станом на 31.12), %***

Динаміка структури залучених коштів за строками АТ «ОТП Банк за 2018 – 2020 рр. (станом на 31.12), %*

Характеристика кредитних бюро України*

Назва кредитного бюро	Коротка характеристика
УБКІ	ТОВ «Українське бюро кредитних історій» засноване 6 червня 2005 року. Компанія була створена ЗАТ КБ «ПриватБанк» спільно з іноземною компанією «БікОптіма Лімітед». Статутний фонд – 5 млн.грн. Найбільша в країні база кредитних історій: інформація про більш ніж 24 млн. позичальників, більш ніж 88 млн. угод. Гнучка цінова політика, оплата тільки за фактом отримання послуг без абонплат і вступних внесків, вартість кредитного звіту від 5,94 грн. До складу УБКІ належить на сьогодні 34 банки та 22 фінансові компанії [56].
ПВБКІ	«Перше всеукраїнське бюро кредитних історій» зареєстроване 29.07.2005 р. та діє на основі Закону України № 2704-IV від 23.06.2005 р. «Про організацію формування та обігу кредитних історій». На даний момент ПВБКІ діє на підставі безстрокової ліцензії Держфінпослуг від 2.2012р. ПВБКІ першим серед бюро кредитних історій України отримало ліцензію Міністерства юстиції України від 26.01.2007 р. № 307652 на здійснення діяльності пов'язаної із збиранням, обробленням, зберіганням, захистом, використанням інформації, яка складає кредитну історію. Розмір статутного капіталу складає 11 750 млн грн. До її складу належать 82 банки, 227 фінансових компаній та 98 кредитні спілки [47].
МБКІ	Міжнародне Бюро Кредитних Історій (МБКІ) було засновано у квітні 2006 році, воно входить до групи Creditinfo. Міжнародне бюро кредитних історій має швидкозростаючу базу даних з 20 мільйонів записів, найбільш диверсифіковану в роздрібному сегменті України. База даних містить як позитивні, так і негативні дані фізичних осіб і компаній. На початку 2012 року МБКІ одержало безстрокову ліцензію на збір і використання інформації, яка складає кредитну історію [41].
Кредитне бюро НБУ	Бюро створюється у формі господарського товариства відповідно до законодавства з урахуванням особливостей, передбачених Законом. Засновниками Бюро можуть бути юридичні та фізичні особи. Засновники Бюро - юридичні особи повинні здійснювати діяльність не менше трьох років з дня реєстрації. Статутний капітал Бюро формується виключно за рахунок грошових коштів засновників Бюро і має бути не менше п'яти мільйонів гривень. Бюро зберігає інформацію протягом десятирічного терміну з моменту припинення кредитного правочину. Користувачами Бюро можуть бути банки, небанківські фін. установи та інші суб'єкти господарської діяльності [3].

* Примітка: складено автором